

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«نور رمضان»

آداب و اعمال ماه مبارك رمضان

شامل (فضائل ماه، رمضان در كلام معصومين، مراقبات، ادعیه روزها

همراه با شرح، اعمال مشترك، فضیلت و اعمال شب قدر و عید فطر)

در فهرست مطالب بر روی هر تیترا کلیک کنید، به صفحه‌ی مدنظر منتقل می‌شود

فهرست آداب و اعمال ماه مبارک رمضان

الف) فضائل..... ۱

خطبه‌ای از پیامبر صلی‌الله علیه و آله درباره مراقبت‌های ورود به ماه رمضان..... ۲

خطبه امیرالمؤمنین علیه‌السلام در اولین روز ماه رمضان..... ۶

راه رسیدن به قرب خدا در ماه رمضان..... ۱۳

دعای امام سجاد (ع) هنگام فرا رسیدن ماه رمضان..... ۱۵

ب) مراقبات..... ۲۵

دو راهکار برای رها شدن از بند گناهان..... ۲۷

بهترین اوقات برای اجابت دعا..... ۲۸

خصلت‌هایی برای بهره از برکات ماه رمضان..... ۳۱

ج) آداب و اعمال..... ۳۳

آداب شب و روز اول / دعای ورود به ماه مهمانی خدا در صحیفه و دعای امام

صادق علیه‌السلام..... ۳۴

دعای امام صادق علیه‌السلام برای ساعات پایانی ماه رمضان..... ۳۸

۴۰..... (د) فضیلت و اعمال شب قدر

تمام خاصیت ماه رمضان از چشمه شب قدر می جوشد ۴۱

سه فضیلت لیلۃ القدر در روایات ۴۳

چگونه شب قدر بهتر از هزار ماه است؟ / پاسخ امام صادق علیه السلام ۴۵

امام، صاحب شب قدر و مجرای محبت‌های خدا است ۴۸

پیام مشترک "شب قدر" و "عرفه" ۵۱

اعمال شب‌های قدر ۵۳

۵۵..... (ه) ادعیه ماه رمضان (مشترک و روزانه)

ادعیه مشترک ۵۶

دعای **يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمُ** ۵۶

دعای **اللَّهُمَّ ادْخِلْ عَلَى أَهْلِ الْقُبُورِ السُّرُورَ** ۵۷

دعای **سَحَر** ۵۸

ادعیه روزانه ۶۲

۱۱۳..... (و) عید فطر

دو روایت درباره فضیلت عجیب شب و روز عید فطر / فلسفه نماز عید فطر ۱۱۴

اعمال و فضیلت شب و روز عید فطر ۱۱۸

ماه مبارک رمضان برترین ماه نزد در بین ایام سال است. خداوند به لحاظ معنوی که به این ماه بخشیده، مسیر مغفرت و توبه و نیز طهارت روح و جان را هموارتر از گذشته قرار داده و به پیامبر خویش فرموده هرگاه بندگانم درباره من پرسیدند بگو بسیار نزدیک هستم و دعای دعاکننده را به هنگامی که مرا بخواند اجابت می‌کنم؛ **وَ إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ...** این فراز از آیه ۱۸۶ سوره بقره در سیاق آیات مربوط به ماه رمضان قرار دارد؛ یعنی هرچند خداوند همواره به بندگان نزدیک است، اما در این ماه شریف، به انسان‌ها طعم حس قرب را بیشتر می‌چشاند. از این جهت ضروری است به تناسب ماه رمضان که خداوند آن را ضیافه الله نامید، نسبت به اعمال مراقبت بیشتری داشته باشیم.

الف) فضائل

خطبه‌ای از پیامبر صلی الله علیه و آله درباره

مراقبت‌های ورود به ماه رمضان

ماه پر فضیلت شعبان از ایام پر خیر و برکتی است که خداوند آن را فرصتی برای تزکیه مؤمنان جهت آمادگی برای ورود به ماه میهمانی خویش یعنی رمضان قرار داده است. احادیثی که درباره فضیلت ماه شعبان از معصومین علیهم السلام رسیده، گویای همین امر است. از این جهت است که آن بزرگواران شیعیان خویش را دعوت به مراقبت از لحظه به لحظه ماه شعبان کرده‌اند.

کلینی در اصول کافی روایتی را از قول امام محمد باقر علیه السلام اینگونه نقل می‌کند: «خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ النَّاسَ فِي آخِرِ جُمُعَةٍ مِنْ شَعْبَانَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ»؛ یعنی رسول الله صلی الله علیه و آله در آخرین جمعه از ماه شعبان برای مردم در فضیلت ماه رمضان و لزوم مراقبت از این ماه خطبه خواند و پس از حمد و ثنای الهی فرمود:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظْلَكُمُ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَرَضَ اللَّهُ صِيَامَهُ وَ جَعَلَ قِيَامَ لَيْلَةٍ فِيهِ بِتَطَوُّعِ صَلَاةٍ كَتَطَوُّعِ صَلَاةِ سَبْعِينَ لَيْلَةً فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ وَ جَعَلَ لِمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَ الْبِرِّ كَأَجْرِ مَنْ أَدَّى فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَدَّى فِيهِ فَرِيضَةً مِنْ

فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ فِيمَا سِوَاهُ مِنْ الشُّهُورِ.

ای مردم، به راستی که نزدیک است ماهی فرا برسد که در آن شبی است بهتر از هزار ماه و آن ماه رمضان است. که خدا روزه آن را واجب و یک شب نماز مستحب برخاستن در آن را همچون نماز مستحب ۷۰ شب از ماه‌های دیگر قرار داده است. و پاداش یک خصلت خیر و نیکوکاری مستحب در آن را همچون پاداش کسی که واجبی از واجبات خدای سبحان را انجام داده مقرر فرموده است و هر کس یک واجب از واجبات خدا را در آن انجام دهد همچون کسی است که ۷۰ فریضه از فرایض خدا را در ماه‌های دیگر انجام داده باشد.

وَ هُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَ إِنَّ الصَّبْرَ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ وَ شَهْرُ الْمَوَاسَاةِ وَ هُوَ شَهْرُ يَزِيدُ اللَّهَ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِيهِ وَ مَنْ فَطَّرَ فِيهِ مُؤْمِنًا صَائِمًا كَانَ لَهُ بِذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ رَقَبَةٍ وَ مَغْفِرَةٌ لِدُنُوبِهِ فِيمَا مَضَى.

و آن، ماه صبر است و پاداش صبر بهشت است و نیز ماه همیاری است و نیز ماهی است که خدا روزی مؤمن را در آن فزونی بخشد و هر کس در آن مؤمن روزه‌داری را افطاری دهد در نزد خدا پاداش آزادی یک بنده و آمرزش گناهان گذشته‌اش را دارد.

عرض شد: ای رسول خدا، همه ما بر اینکه روزه‌داری را افطاری دهیم توانا نیستیم.

فرمود: **إِنَّ اللَّهَ كَرِيمٌ يُعْطِي هَذَا الثَّوَابَ لِمَنْ لَمْ يَقْدِرْ إِلَّا عَلَى مَذَقَةٍ مِنْ لَبَنٍ يُفْطِرُ بِهَا صَائِماً أَوْ شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ عَذْبٍ أَوْ تَمَرَاتٍ لَا يَقْدِرُ عَلَى أَكْثَرِ مِنْ ذَلِكَ وَمَنْ خَفَّفَ فِيهِ عَنْ مَمْلُوكِهِ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُ حِسَابَهُ وَهُوَ شَهْرُ أَوَّلِهِ رَحْمَةً وَ أَوْسَطُهُ مَغْفِرَةً وَ آخِرُهُ الْإِجَابَةُ وَ الْعِتْقُ مِنَ النَّارِ**

خدا کریم است؛ همین پاداش را به کسی که با آبِ آمیخته با شیری، یا با جرعه آب گوارایی، یا با جرعه یا با چندین خرما که جز بر آن قادر نیست روزه‌داری را افطار می‌دهد نیز عطا می‌کند و هر که در آن بر مملوک (و زیر دست) خود آسان گیرد، خدا از او آسان حساب کشد. و این ماهی است که آغاز آن رحمت، و میانه آن مغفرت، و پایان آن اجابت و آزادی از آتش است.

وَلَا غِنَى بِكُمْ عَنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ خَصَلْتَيْنِ تُرْضُونَ اللَّهَ بِهِمَا وَ خَصَلْتَيْنِ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْهُمَا فَأَمَّا اللَّتَانِ تُرْضُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِمَا فَشَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمَّا اللَّتَانِ لَا غِنَى بِكُمْ عَنْهُمَا فَتَسْأَلُونَ اللَّهَ فِيهِ حَوَائِجَكُمْ وَ الْجَنَّةَ وَ تَسْأَلُونَ الْعَافِيَةَ وَ تَعُوذُونَ بِهِ مِنَ النَّارِ.

و شما (در این ماه) از چهار خصلت بی‌نیاز نیستید. با دو خصلت خدا را خوشنود می‌کنید و به دو خصلت دیگر نیز محتاجید. آن دو که برای

رضای خداست گواهی اینکه معبود حقی نیست جز خدا و به راستی من رسول خدایم. اما آن دو که شما را خوشنود می‌کند و از آنها بی‌نیاز نیستید اینکه: از خدا در این ماه حوائج و بهشت و عافیت را بخواهید و از آتش به او پناه برید.

این خطبه پیامبر صلی‌الله‌علیه‌و آله آن هم در آخرین روزهای ماه شعبان، حداقل حاوی این درس است که باید قبل از قرارگیری در سفره پر نعمت ماه رمضان، از قبل خود را آماده نگه داشت و ماه شعبان بهترین فرصت برای دستیابی به این توفیق محسوب می‌شود.

خطبه امیرالمؤمنین علیه السلام در اولین روز

ماه رمضان

رمضان ماهی است که به ماه مهمانی الهی شناخته می‌شود و بر اساس روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله ماهی است که ابتدایش رحمت، میانه‌اش مغفرت و پایانش اجابت و آزادی از آتش جهنم است.

خداوند در بخشی از آیه ۱۸۵ سوره بقره درباره ویژگی خاص این ماه می‌فرماید: «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ؛ رمضان ماهی است که قرآن در آن نازل شده برای هدایت بشر و برای راهنمایی و امتیاز حق از باطل»؛ وجود چنین ویژگی‌هایی در این ماه مبارک باعث می‌شود ناخودآگاه توجه اهل ایمان به خداوند متعال و نعمات او بیش از گذشته جلب شود؛ لذا تقید به معارف و اخلاقیات و به ویژه مسائل شرعی مربوط به این ماه شریف افزایش می‌یابد؛ زیرا میزان مقبولیت روزه ماه مبارک رمضان بستگی به رعایت این مسائل اخلاقی و شرعی است.

سیره پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام در مراقبت از این ماه بسیار قابل توجه بود؛ ضمن اینکه شیعیان خویش را نیز به بهانه‌های مختلف بر لزوم حفظ شأن و منزلت آن دعوت می‌کردند.

به عنوان نمونه امام باقر علیه السلام به نقل از پدرانش علیهم السلام روایت می‌کند: امیرالمؤمنین علیه السلام در اولین روز ماه رمضان در مسجد کوفه خطبه خواند. پس خدا را به بهترین ستایش و برترین و رساترین ثنا ستود و بر پیامبرش محمد صلی الله علیه و آله درود فرستاد. سپس فرمود:

«ای مردم! این ماه، ماهی است که خداوند، آن را بر ماه‌های دیگر برتری داده است، مانند برتری ما اهل بیت بر دیگر مردم. و آن، ماهی است که درهای آسمان و درهای رحمت، در آن گشوده می‌شوند و درهای آتش در آن بسته می‌گردند. و ماهی است که در آن ندا شنیده می‌شود و دعا مستجاب می‌شود و گریه مورد ترحم قرار می‌گیرد.

أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ هَذَا الشَّهْرَ شَهْرُ فَضْلِهِ اللَّهُ عَلَى سَائِرِ الشُّهُورِ كَفَضْلِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ؛ وَهُوَ شَهْرٌ يُفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَأَبْوَابُ الرَّحْمَةِ، وَ يُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ النَّيرانِ؛ وَهُوَ شَهْرٌ يَسْمَعُ فِيهِ النِّدَاءُ، وَ يُسْتَجَابُ فِيهِ الدُّعَاءُ، وَ يُرْحَمُ فِيهِ الْبُكَاءُ

ماهی است که در آن، شبی وجود دارد که فرشتگان از آسمان فرود آمده، بر مردان و زنان روزه‌دار، به اذن پروردگارشان تا طلوع سپیده سلام می‌دهند و آن شب، «شب قدر» است. دو هزار سال پیش از آن که آدم علیه السلام آفریده شود، ولایت من در آن شب، مقدر شد. روزه گرفتن آن، برتر از روزه‌داری هزار ماه است و عمل در آن، برتر از عمل در هزار ماه است.

و هُوَ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ نَزَلَتْ الْمَلَائِكَةُ فِيهَا مِنَ السَّمَاءِ؛ فَتُسَلِّمُ عَلَى الصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى مَطْلَعِ الْفَجْرِ، وَ هِيَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ؛ قُدِّرَ فِيهَا وَلَا يَتَى
قَبْلَ أَنْ خُلِقَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْفَى عَامٍ، صِيَامُ يَوْمِهَا أَفْضَلُ مِنْ صِيَامِ أَلْفِ
شَهْرٍ، وَالْعَمَلُ فِيهَا أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ فِي أَلْفِ شَهْرٍ

ای مردم، خورشید ماه رمضان بر مردان و زنان روزه‌دار، با رحمت می‌تابد
و ماه آن با رحمت بر آنان نورافشانی می‌کند و هیچ روز و شبی از این ماه
نیست، مگر آن که پروردگار متعال، بر سر این امت، نیکی می‌افشاند. پس
هر کس از ریش نعمت الهی ذره‌ای بهره‌مند گردد، در روز دیدارش با
خدا، نزد خداوند، گرامی خواهد بود و هیچ بنده‌ای نزد خدا گرامی نگردد،
مگر آن که خداوند، بهشت را جایگاه او قرار می‌دهد.

ای مردم، این ماه، ماهی است که خداوند، آن را بر ماه‌های دیگر برتری
داده است، مانند برتری ما اهل بیت بر دیگر مردم. و آن، ماهی است که
درهای آسمان و درهای رحمت، در آن گشوده می‌شوند و درهای آتش
در آن بسته می‌گردند. و ماهی است که در آن ندا شنیده می‌شود و دعا
مستجاب می‌گردد و گریه مورد ترحم قرار می‌گیرد

بندگان خدا، این ماه شما، همچون دیگر ماه‌ها نیست. روزهایش برترین
روزهاست و شب‌هایش برترین شب‌ها و ساعاتش برترین ساعات است.
آن، ماهی است که شیطان‌ها در آن در بند و زندانی‌اند؛ ماهی که خداوند
در آن، روزی‌ها و اجل‌ها را می‌افزاید و مهمانان خانه‌اش را می‌نویسد؛

ماهی که اهل ایمان با آمرزش و رضای الهی، با شادی و نعمت‌های الهی، و با خشنودی فرمانروای دادگر و توانا، پذیرفته می‌شوند.

ای روزه‌دار، در کار خویش نیک بنگر، که در این ماه، میهمان پروردگار خویش هستی. بنگر که در شب و روزت چگونه‌ای و چگونه اعضای خود را از نافرمانی خدا حفظ می‌کنی. بنگر تا مبدا شب در خواب باشی و روز در غفلت؛ پس این ماه بر تو بگذرد و بار گناهت همچنان بر دوشت مانده باشد؛ پس آنگاه که روزه‌داران پاداش‌های خود را می‌گیرند، تو از زیانکاران باشی و آنگاه که به کرامت فرمانروای خویش نایل می‌شوند، از محرومان گردی و آنگاه که به همسایگی با پروردگارشان سعادت‌مند می‌شوند، تو از طردشدگان باشی.

ای روزه‌دار، اگر از درگاه صاحب رانده شوی، به کدام درگاه روی خواهی آورد؟ و اگر پروردگارت محروم سازد، کیست که روزی‌ات دهد؟ و اگر تو را خوار شمرد، کیست که اکرامت کند؟ و اگر ذلیلت ساخت، کیست که عزّت بخشد؟ و اگر تو را وا گذاشت، کیست که یاری‌ات کند؟ و اگر تو را در جمع بندگان نش نپذیرفت، بندگی‌ات را به آستان چه کس خواهی برد؟ و اگر از خطایت در نگذشت، برای آمرزش گناهانت به که امید خواهی بست؟ و اگر حقّ خویش را از تو طلبید، حجتّ تو چه خواهد بود؟

ای روزه‌دار، در شب و روزت با تلاوت کتاب خدا، به او تقرّب بجوی که همانا کتاب خدا، شفیع است که روز قیامت، شفاعتش برای قرآن‌خوانان پذیرفته است و با خواندن آیات آن، از درجه‌های بهشت بالا می‌روند.

مژده ای روزه‌دار، تو در ماهی هستی که روزه‌داریات در آن، واجب، نفس کشیدن در آن، تسبیح، خُفتن در آن، عبادت، طاعت در آن، پذیرفته، گناهانت در آن، آمرزیده، صداهايت در آن، شنیده شده، و مناجات در آن، مورد ترحّم است. از حبیب پیامبر خدا شنیدم که می‌فرمود:

خداوند متعال را در هنگام افطار هر شب ماه رمضان، آزادشدگانی از آتش است که شمار آنان را کسی جز خداوند نمی‌داند. شمار آنان، نزد او در علم غیب است. پس چون آخرین شب این ماه شود، خداوند به شمار همه کسانی که در تمام این ماه آزاد کرده، آزاد خواهد کرد.

ای روزه‌دار، در شب و روزت با تلاوت کتاب خدا، به او تقرّب بجوی، که همانا کتاب خدا، شفیع است که روز قیامت، شفاعتش برای قرآن‌خوانان پذیرفته است و با خواندن آیات آن، از درجه‌های بهشت بالا می‌روند.

مردی از قبیله همدان برخاست و گفت: ای امیر مؤمنان، از آنچه حبیب تو درباره ماه رمضان فرمود، بیشتر بگو.

فرمود: «باشد، شنیدم که برادر و پسر عمویم، پیامبر خدا، می‌فرمود: «هر کس ماه رمضان را روزه بدارد و خود را در این ماه از حرام‌ها نگه دارد، وارد بهشت می‌شود.»

آن مرد همدانی گفت: ای امیر مؤمنان، از آنچه برادر و پسر عمویت درباره ماه رمضان فرمود، بیشتر بگو.

فرمود: «باشد، شنیدم که دوستم پیامبر خدا می‌فرمود: هر کس از روی ایمان و به خاطر اجر الهی، [ماه] رمضان را روزه بدارد، وارد بهشت می‌شود.»

مرد همدانی گفت: ای امیر مؤمنان، از آنچه دوستت درباره این ماه فرمود، بیشتر بگو.

فرمود: باشد، شنیدم که سرور اولین و آخرین، پیامبر خدا می‌فرمود: "هر کس [ماه] رمضان را روزه بدارد و در شب‌های آن حرام نخورد، وارد بهشت می‌شود.

مرد همدانی گفت: ای امیر مؤمنان، از آنچه سرور اولین و آخرین با تو درباره این ماه گفت، بیشتر بگو.

فرمود: «باشد، شنیدم که برترین پیامبران و فرستادگان و فرشتگان مقرب می‌فرمود: «همانا سرور اوصیا، در سرور ماه‌ها کشته می‌شود.»

گفتم: ای پیامبر خدا، سرور ماه‌ها، کدام است و سرور اوصیا کیست؟

فرمود: "اما سرور ماه‌ها، ماه رمضان است و اما سرور اوصیا، تویی، ای علی!"

گفتم: ای پیامبر خدا، آیا چنین خواهد شد؟

فرمود: بله، به پروردگارم سوگند! همانا نگون‌بخت‌ترین امت من، برادر پی‌کننده ناقه ثمود، برمی‌خیزد و ضربتی بر فرق سرت می‌زند که محاسنت از خون آن، رنگین می‌شود.

پس مردم شروع به گریه و شیون کردند. و امیرالمؤمنین علیه‌السلام

خطبه‌اش را به پایان برد و فرود آمد. (فضائل الأشهر الثلاثة، ص ۱۰۷ و ۱۰۸)

راه رسیدن به قرب خدا در ماه رمضان

ماه رمضان برترین ماه در بین سایر ماه‌ها است، ماهی که خداوند آن را به خود منسوب کرده و فرصتی را برای بندگان خویش برای رشد، توبه و انابه به سوی خود فراهم آورده است. در آیه ۱۸۶ سوره بقره خداوند خطاب به رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ...»؛ یعنی هنگامی که بندگانم در محضرت درباره من سؤال کردند، من بسیار نزدیکم و دعای دعاکننده را هنگامی که مرا بخوانند، اجابت می‌کنم.» این آیه درست در سیاق آیات ماه رمضان قرار دارد؛ یعنی هرچند خداوند در سایر ایام ماه به بندگان نزدیک است، اما او اراده کرده بندگان در این ماه بیشتر احساس قرب به بارگاهش بیابند.

نکته‌ای که در ظاهر این آیه دیده می‌شود، مسیر بهره‌مندی از این ماه پر فضیلت است. این مسیر از گذرگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام می‌گذرد؛ یعنی وقتی خداوند خطاب به رسول بزرگوار خویش می‌فرماید «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي»، در اصل خطابی به بندگان مؤمن خویش است که راه رسیدن به قرب من در تمام ایام سال و به وجه اولی ماه مبارک رمضان، در گروی رسیدن به محضر رسولم و به تبع ایشان اهل بیت وحی است.

بنابراین هرکه غیر از طریق عترت وارد عبودیت شود، نه عبودیتش معنا دارد و نه به قرب خداوند راهی خواهد داشت. این سنت در تمام ارکان دین جریان دارد؛ یعنی تا زمانی که بندگان از مسیر خلفای الهی پیش نروند، اعمالشان نزد خداوند بی ارزش است. احادیث متعددی از سوی اهل بیت وحی مبنی بر ضرورت پذیرش ولایت عترت به عنوان معیار پذیرش اعمال وارد شده است. این مفهوم در آیات قرآن با عنوان «میزان» شناخته می شود. امام صادق علیه السلام ذیل آیه ۱۷ سوره شوری «اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ»، فرمود «الْمِيزَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ»؛ ضمن آنکه رسول خدا صلی الله علیه و آله طی حدیث ثقلین، قرآن و عترت را به عنوان دو ثقل پیوسته به هم معرفی فرمودند. همچنین امام محمد باقر علیه السلام طی روایتی فرمود «اسلام بر پنج پایه استوار است: نماز، روزه، زکات، حج و ولایت، و هیچ یک از آن ارکان به پای رکن رکن ولایت نمی رسد؛ بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَالصَّوْمِ وَالْوَلَايَةِ وَلَمْ تُنَادَ بِشَيْءٍ مَّا نُودِيَ بِالْوَلَايَةِ.

دعای امام سجاد (ع) هنگام فرا رسیدن ماه رمضان

دعای چهل و چهارم صحیفه سجادیه از دعا‌های مأثور از امام سجاد علیه‌السلام است که هنگام فرارسیدن ماه رمضان آن را می‌خواندند. امام علیه‌السلام در این دعا وظایف مؤمن در ماه رمضان و شرایط روزه واقعی را بیان می‌کند و از خدا درخواست دارد که از شرّ شیطان در امان باشد. حضرت در ابتدای این دعا، خدا را به دلیل دادن مقام شکر به بندگان سپاسگزار است و از خدا درخواست پاک شدن گناهان و رسیدن به مقام صالحان را دارد. در این دعا از ویژگی‌های ماه مبارک رمضان، ماه پاکیزگی از آلودگی‌ها، ماه رهایی از گناهان، ماه قیام (به حق) و ماهی که در آن قرآن نازل شده شمرده شده است.

امام سجاد علیه‌السلام در ادامه دعا به ویژگی‌های شب قدر اشاره کرده، می‌فرماید سپس یکی از شب‌های آن بر هزار ماه برتری داد و آن را «شب قدر» نامید؛ شبی که در آن فرشتگان و روح، به دستور پروردگارشان، هر فرمانی را فرود می‌آرند. آن شب تا سپیده دم، دائماً برکت است. توفیق درک نمازهای پنجگانه و رعایت حدود آن و نیز توفیق نیکی به بستگان در این ماه شریف از دیگر مفاد این دعاست.

مشروح این دعا را می‌خوانید.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِحَمْدِهِ وَ جَعَلَنَا مِنْ أَهْلِهِ لِنَكُونَ لِإِحْسَانِهِ مِنَ الشَّاكِرِينَ وَ لِيَجْزِيَنَا عَلَى ذَلِكَ جَزَاءَ الْمُحْسِنِينَ

حمد و سپاس خداوندی را که ما را به حمد و سپاس خویش راه نمود و از جمله حامدان خود قرار داد، تا از شکرگزاران احسان او باشیم. و ما را در برابر حمد و سپاس خویش پاداش داد، آن سان که نیکوکاران را پاداش دهد.

و الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي حَبَانَا بِدِينِهِ وَ اخْتَصَّنَا بِمِلَّتِهِ وَ سَبَّلَنَا فِي سَبْلِ إِحْسَانِهِ
لِنَسْلُكَهَا بِمَنْهِ إِلَى رِضْوَانِهِ حَمْدًا يَتَقَبَّلُهُ مِنَّا وَ يَرْضَى بِهِ عَنَّا

حمد و سپاس خداوندی را که دین خود به ما ارزانی فرمود و ما را به آیین خویش اختصاص داد و به راههای احسان خود در آورد، تا به مدد احسانش در طریق خشنودی اش گام برداریم. حمد و سپاسی که شایان قبولش افتد و بدان از ما خشنود شود.

و الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مِنْ تِلْكَ السُّبُلِ شَهْرَهُ رَمَضَانَ شَهْرَ الصِّيَامِ وَ
شَهْرَ الْإِسْلَامِ

حمد و سپاس خداوندی را که یکی از آن راهها که در برابر ما گشوده، ماه خود، ماه رمضان است، ماه صیام و ماه اسلام،

وَ شَهْرَ الطَّهُّورِ وَ شَهْرَ التَّمْحِیصِ وَ شَهْرَ الْقِيَامِ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَ الْفُرْقَانِ

ماه پاکیزگی از آلودگی ها، ماه رهایی از گناهان، ماه قیام، ماهی که در آن قرآن نازل شده، قرآنی که راهنمای مردم است و نشانه آشکار هدایت است و تمیز دهنده حق از باطل است.

فَأَبَانَ فَضِيلَتَهُ عَلَى سَائِرِ الشُّهُورِ بِمَا جَعَلَ لَهُ مِنَ الْحُرْمَاتِ الْمَوْفُورَةِ وَ
الْفَضَائِلِ الْمَشْهُورَةِ فَحَرَّمَ فِيهِ مَا أَحَلَّ فِي غَيْرِهِ إِعْظَامًا

پس به حرمت بی شمار و فضیلت بسیاری که بدین ماه ارزانی داشت،
برتری آن را بر دیگر ماه‌ها آشکار کرد. برای بزرگداشت آن، هر چیز را
که در دیگر ماه‌ها حلال داشته بود، در این ماه حرام کرد.

وَ حَجَرَ فِيهِ الْمَطَاعِمَ وَالْمَشَارِبَ إِكْرَامًا وَ جَعَلَ لَهُ وَقْتًا بَيْنًا لَا يُجِيزُ - جَلَّ
وَ عَزَّ - أَنْ يُقَدَّمَ قَبْلَهُ وَلَا يَقْبَلَ أَنْ يُؤَخَّرَ عَنْهُ

گرامیداشت آن را هر خوردنی و آشامیدنی ممنوع داشت و برای آن
زمانی معین قرار داد، آن سان که اجازت ندهد روزه آن پیشتر ادا شود و
نپذیرد که به تأخیر افتد.

ثُمَّ فَضَّلَ لَيْلَةً وَاحِدَةً مِنْ لَيَالِيهِ عَلَى لَيَالِي أَلْفِ شَهْرٍ وَ سَمَّاها لَيْلَةَ الْقَدْرِ
(تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ) سَلَامٌ

سپس یکی از شب‌های آن بر هزار ماه برتری داد و آن را «شب قدر»
نامید؛ شبی که در آن فرشتگان و روح، به دستور پروردگارشان، هر
فرمانی را فرود می‌آرند.

دَائِمُ الْبَرَكَاتِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ بِمَا أَحْكَمَ مِنْ قَضَائِهِ

آن شب تا سپیده دم، دائماً برکت، همراه با تقدیر و اندازه‌گذاری بی تغییر، بر هر که او
خواهد، فرود آید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ أَلْهِمْنَا مَعْرِفَةَ فَضْلِهِ وَ إِجْلَالَ حُرْمَتِهِ وَ
التَّحْفُظَ مِمَّا حَظَرْتَ فِيهِ

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندانش و شناخت فضیلت این ماه و بزرگداشت حرمت آن و پرهیز از هر چه در این ماه ما را از آن منع کرده‌ای. به ما الهام کن.

وَأَعِنَّا عَلَى صِيَامِهِ بِكَفِّ الْجَوَارِحِ عَنْ مَعَاصِيكَ وَاسْتِعْمَالِهَا فِيهِ بِمَا يُرْضِيكَ حَتَّى لَا نُضْغِيَ بِأَسْمَاعِنَا إِلَى لَغْوٍ وَلَا نُسْرِعَ بِأَبْصَارِنَا إِلَى لَهْوٍ

و ما را به روزه داشتن یاری ده، آن هنگام که اعضای بدن خویش از معاصی تو بازداریم و در آنچه سبب خشنودی توست به کار داریم، تا به

هیچ سخن بیهوده گوش نسپاریم و به هیچ لهو و بازیچه ننگریم
وَحَتَّى لَا نَبْسُطَ أَيْدِينَآ إِلَى مَحْظُورٍ وَلَا نَخْطُوَ بِأَقْدَامِنَا إِلَى مَحْجُورٍ وَ
حَتَّى لَا تَعِيَ بَطُونُنَا إِلَّا مَا أَحَلَّتْ

و به هیچ ممنوع دست نکشاییم و به سوی هیچ حرامی گام بر نداریم و

چیزی جز آنچه تو حلال کرده‌ای در شکم‌های خود جای ندهیم
وَلَا تَنْطِقَ أَلْسِنَتُنَا إِلَّا بِمَا مَثَّلْتَ وَلَا نَتَكَلَّفُ إِلَّا مَا يُدْنِي مِن ثَوَابِكَ وَلَا
نَتَعَاطَى إِلَّا الَّذِي يَقِي مِن عِقَابِكَ

و زبانمان جز سخن تو نگوید و رنجی بر خود هموار نکنیم جز آنکه ما را به ثواب تو نزدیک کند و کاری نکنیم جز آنچه ما را از عقاب تو در امان دارد.

ثُمَّ خَلِّصْ ذَلِكَ كُلَّهُ مِنْ رِثَاءِ الْمُرَائِينَ وَ سُمْعَةِ الْمُسْمِعِينَ لَا نَشْرِكُ فِيهِ
أَحَدًا دُونَكَ وَلَا نَبْتَغِي فِيهِ مُرَادًا سِوَاكَ

ای خداوند، از تو می‌خواهیم که این همه اعمال را از ریای ریاکاران و

آوازه در افکندن آوازه افکنان دور نگه داری و چنان باد که کسی را در عبادت با تو شریک قرار ندهیم و جز تو برای خود مرادی نجویم.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَ قَفْنَا فِيْهِ عَلٰی مَوَاقِيْتِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ بِحُدُوْدِهَا الَّتِي حَدَّدْتَ

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و در این ماه ما را به اوقات نمازهای پنجگانه آگاه فرما، به حدود و احکامش که مقرر داشته‌ای

وَفُرُوْضِهَا الَّتِي فَرَضْتَ وَ وَظَائِفِهَا الَّتِي وَظَّفْتَ وَ اَوْقَاتِهَا الَّتِي وَقَّتَ

و واجب‌اتش که واجب ساخته‌ای و شروط و هنگامش که معین کرده‌ای.

وَ اَنْزَلْنَا فِيْهَا مَنْزِلَةَ الْمُصِيْبِيْنَ لِمَنَازِلِهَا الْحَافِظِيْنَ لَارْكَانِهَا الْمُؤَدِّيْنَ لَهَا فِيْ اَوْقَاتِهَا عَلٰی مَا سَنَّهُ عَبْدُكَ وَ رَسُوْلُكَ - صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ -

ای خداوند، چنان کن که به هنگام نماز همانند کسانی باشیم که به منازل والای آن راه می‌یابند و همه ارکان آن رعایت می‌کنند و آن را به وقت خود، به آیین بنده تو و رسول تو محمد - صلی الله علیه و آله -

فِي رُكُوْعِهَا وَ سُجُوْدِهَا وَ جَمِيْعِ فَوَاضِلِهَا عَلٰی اَتَمِّ الطَّهْوْرِ وَ اَسْبَغِهِ وَ اُبْيَنِ الْخُشُوْعِ وَ اَبْلَغِهِ

در رکوع و سجود و همه فضیلت‌هایش، به کامل‌ترین وضوء و طهارت و در نهایت خشوع به جای می‌آورند.

وَ وَفَّقْنَا فِيْهِ لِاَنْ نَّصِلَ اَرْحَامَنَا بِالْبِرِّ وَ الصَّلَةِ وَ اَنْ نَّتَعَاهَدَ جِيْرَانَنَا بِالْاِفْضَالِ وَ الْعَطِيَّةِ

ای خداوند، در این ماه ما را موفق دار که به خویشاوندانمان نیکی کنیم
و به دیدارشان بشتابیم و همسایگانمان را به بخشش و عطای خویش

بنوازیم

وَأَنْ نُخْلَصَ أَمْوَالَنَا مِنَ التَّبَعَاتِ وَأَنْ نُطَهِّرَهَا بِإِخْرَاجِ الزَّكَّاتِ

و اموالمان را از هر چه به ناحق بر آن افزوده‌ایم پیراسته داریم و با ادای

زکات پاکیزه کنیم

وَأَنْ نُرَاجِعَ مَنْ هَاجَرَنَا وَأَنْ نُنْصِفَ مَنْ ظَلَمَنَا وَأَنْ نُسَالِمَ مَنْ عَادَانَا

حَاشَى مَنْ عُدِي فَيَكْ وَلَكَ

و با آنان که از ما گسیخته اند پیوندیم و با آن که در حق ما ستمی روا

داشته به مقتضای انصاف رفتار کنیم و با آن که با ما دشمنی ورزیده

دوستی کنیم، جز آن کسان که به خاطر رضای تو با آنان دشمن شده‌ایم،

فَإِنَّهُ الْعَدُوُّ الَّذِي لَا نُؤَالِيهِ وَالْحِزْبُ الَّذِي لَا نَصَافِيهِ

که با چنین دشمنی هیچ‌گاه سخن از دوستی نگوییم و همدل نشویم.

وَأَنْ نَتَقَرَّبَ إِلَيْكَ فِيهِ مِنَ الْأَعْمَالِ الزَّكَاةِ بِمَا تُطَهِّرُنَا بِهِ مِنَ الذُّنُوبِ

ای خداوند، در این ماه ما را توفیق ده که به کردارهای پسندیده به تو

تقرب جوییم، آن سان که ما را از گناهان پاک داری

وَتَعْصِمُنَا فِيهِ مِمَّا نَسْتَأْنِفُ مِنَ الْغُيُوبِ

و از بازگشت به اعمال ناشایست نگه‌داری،

حَتَّى لَا يُورِدَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ مَلَائِكَتِكَ إِلَّا دُونَ مَا نُورِدُ مِنْ أَبْوَابِ الطَّاعَةِ لَكَ وَأَنْوَاعِ الْقُرْبَةِ

إِلَيْكَ

تا هیچ یک از ملائکه تو طاعتی به درگاهت نیاورد جز آنکه از طاعت ما کمتر باشد و در تقرب به پایه تقرب ما نرسد.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الشَّهْرِ وَ بِحَقِّ مَنْ تَعَبَّدَ لَكَ فِیْهِ مِنْ اِبْتِدَائِهِ اِلَیْ وَقْتِ فَنَائِهِ مِنْ مَلَكٍ قَرَّبَتْهُ اَوْ نَبِیٍّ اُرْسَلَتْهُ

ای خداوند، به حق این ماه و به حق آن کس که در این ماه - از آغاز تا انجام - جبین عبادت به درگاه تو سوده، خواه ملکی بوده که او را مقرب خود کرده‌ای، یا پیامبری که به رسالتش فرستاده‌ای

اَوْ عَبْدٍ صَالِحٍ اخْتَصَصْتَهُ اَنْ تُصَلِّیَ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِهِ وَاَهْلُنَا فِیْهِ لَمَّا وَعَدْتَ اَوْلِیَاءَكَ مِنْ کَرَامَتِكَ

یا بنده‌ای صالح که از میان بندگان برگزیده‌ای، بر محمد و خاندانش درود بفرست و ما را سزاوار کرامتی کن که به دوستان خود وعده داده‌ای.

وَ اَوْجِبْ لَنَا فِیْهِ مَا اَوْجَبْتَ لِاهْلِ الْمُبَالَعَةِ فِیْ طَاعَتِكَ وَ اجْعَلْنَا فِیْ نَظْمٍ مِنْ اَسْتَحَقَّ الرَّفِیْعَ الْاَعْلٰی بِرَحْمَتِكَ

هر چه مبالغان در عبادت خود را نصیب داشته‌ای ما را نیز نصیب دار و به رحمت خود ما را در زمره کسانی قرار ده که بهشت - آن بالاترین مرتبت - را سزاوارند.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِهِ وَ جَنِّبْنَا الْاِلْحَادَ فِیْ تَوْحِیدِكَ وَ التَّقْصِیْرَ فِیْ تَمْجِیدِكَ وَ الشَّكَّ فِیْ دِیْنِكَ

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و ما را دور دار از الحاد

در توحید خود و قصور در بزرگداشت خود و شک در دین خود
و اَلْعَمَى عَنْ سَبِيلِكَ وَاَلْاِغْفَالَ لِحُرْمَتِكَ وَاَلْاِنْخِدَاعَ لِعَدُوِّكَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ

و نابینایی در طریق خود و غفلت از تعظیم خود و فریفته شدن به
دشمنت، آن شیطان رجیم.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَاِذَا كَانَ لَكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ لَيَالِي شَهْرِنَا
هَذَا رِقَابٌ يُعْتَقُّهَا عَفْوُكَ اَوْ يَهْبِهَا صَفْحُكَ

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و چون در شب‌های این
ماه اراده عفو و بخشایش کنی، ما را در شمار آن بندگان در آور که به
عفو تو آزاد می شوند و در خور بخشایش تو می گردند.

فَاَجْعَلْ رِقَابَنَا مِنْ تِلْكَ الرِّقَابِ وَاَجْعَلْنَا لَشَهْرِنَا مِنْ خَيْرِ اَهْلِ وَاَصْحَابِ
ای خداوند، ما را از بهترین کسانی قرار ده که در این ماه زیسته‌اند و
این ماه به سر آورده‌اند.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَاَمْحَقْ ذُنُوبَنَا مَعَ اَمْحَاقِ هَالِهِ

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و آنگاه که هلال ماه
رمضان به محاق می‌افتد، گناهان ما محو کن.

وَاَسْلَخْ عَنَّا تَبَعَاتِنَا مَعَ اَنْسِلَاحِ اَيَّامِهِ حَتَّى يَنْقُضِيَ عَنَّا وَقَدْ صَفَّيْتَنَا فِيهِ مِنْ
الْخَطِيئَاتِ وَاَخْلَصْتَنَا فِيهِ مِنَ السَّيِّئَاتِ

و چون به سلخ رسد و روزهایش به آخر آید، جامه گناهان از تن ما

بیرون کن، آن سان که چون به سر شود ما را از هر خطا پیراسته و از هر گناه، پاک ساخته باشی.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَ اِنْ مَلْنَا فِيْهِ فَعَدِّتْنَا وَ اِنْ زُغْنَا فِيْهِ فَقَوِّمْنَا وَ اِنْ اَشْتَمَلْ عَلَيْنَا عَدُوْكَ الشَّيْطَانُ فَاسْتَنْقِذْنَا مِنْهُ

بار خدایا، بر محمد و خاندان او درود بفرست. اگر در این ماه به راه کج رفته‌ایم، به راه راستمان آور و اگر از حق عدول کرده ایم، به حقمان بازگردان و اگر دشمن تو، شیطان، بر ما چیره شد، ما را از چنگال او رهایی بخش.

اَللّٰهُمَّ اشْحِنْهُ بِعِبَادَتِنَا اِيَّاكَ وَ زَيِّنْ اَوْقَاتَهُ بِطَاعَتِنَا لَكَ وَ اَعِنَّا فِيْ نَهَارِهِ عَلٰی صِيَامِهِ وَ فِيْ لَيْلِهِ عَلٰی الصَّلَاةِ وَ التَّضَرُّعِ اِلَيْكَ

ای خداوند، ماه رمضان را از زمزمه عبادت ما پارساز و شب و روزش را به طاعات ما آراسته کن. ما را یاری بده که روزهایش را روزه بداریم و شب‌هایش را به نماز و تضرع

وَ الْخُشُوعِ لَكَ وَ الذَّلَّةِ بَيْنَ يَدَيْكَ حَتَّى لَا يَشْهَدَ نَهَارُهُ عَلَيْنَا بِغَفْلَةٍ وَ لَا لَيْلُهُ بِتَفْرِيطٍ

و خشوع و مذلت در پیشگاه تو به سحر رسانیم، تا مباد که روزهایش به غفلت ما شهادت دهند و شبهایش به سهل‌انگاری ما.

اَللّٰهُمَّ وَ اجْعَلْنَا فِيْ سَائِرِ الشُّهُورِ وَ الْاَيَّامِ كَذَلِكَ مَا عَمَرْتَنَا

ای خداوند، چنان کن که در دیگر ماه‌ها و روزها تا زنده‌ایم، چنین باشیم.

وَاجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ «الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»
(مؤمنون ۱۱)

چنان کن که در شمار بندگان صالح تو در آییم، آنان که بهشت را به
میراث برده‌اند و در آن جاویدانند،

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ وَمِنَ الَّذِينَ
يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ (مؤمنون ۶۰-۶۱)

آنان که همه آنچه را که باید ادا کنند ادا می‌کنند و باز هم دل‌هایشان
ترسان است، آنان که باید نزد پروردگارشان باز گردند، آنان که به
کارهای نیک می‌شتابند و در آن بر یکدیگر سبقت می‌گیرند.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَكُلِّ اَوَانٍ وَعَلَىٰ كُلِّ حَالٍ عَدَدٍ
مَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ مَنْ صَلَّيْتَ عَلَيْهِ

بار خدایا، در هر وقت و در هر زمان و در هر حال بر محمد و
خاندانش درود بفرست، به شمار درودهایی که بر همه کسانی که شایان
درود تو بوده‌اند، فرستاده‌ای

وَأَضْعَافَ ذَلِكَ كُلِّهِ بِالْأَضْعَافِ الَّتِي لَا يُحْصِيهَا غَيْرُكَ إِنَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا تُرِيدُ
و چندین برابر آنها، آن سان که هیچ‌کس جز تو شمارش نتواند کرد.
انک فعال لما تريد.

ب) مراقبات

مقدمه:

خداوند فضای ماه مبارک رمضان را بیشتر از سایر ایام سال با نعمت‌های خاصه خود آراسته است به گونه‌ای که انسان‌ها با اندک عملی به بیشترین ثمرات دست می‌یابند و یا گناهان و خطاهای‌شان به سرعت بخشیده می‌شود؛ حتی خداوند به قدری به این ماه شرافت و کرامت بخشیده است که به اعمالِ مباحِ مؤمنین هم ثواب تعلق می‌گیرد، مانند آنچه روایات ما درباره ثواب خواب روزه‌دار گفته‌اند. تمام اینها بهانه‌ای است تا انسان‌ها از دنیا دل‌کنده و با تقید به ارزش‌ها آسمانی شوند و به این ترتیب مسیر رشد و تقرب را بپیمایند.

در این بین، پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت مطهر ایشان توصیه‌ها و فرمول‌هایی برای مراقبت از این ماه شریف ابراز داشته‌اند تا به این ترتیب بهره‌داران از ماه مهمانی خدا مضاعف شود.

دو راهکار برای رها شدن از بند گناهان

ماه مبارک رمضان برترین ماه بین ایام سال است. خداوند به لحاظ معنوی که به این ماه بخشیده، مسیر مغفرت و توبه و نیز طهارت روح و جان را هموارتر از گذشته قرار داده و به پیامبر خویش فرموده است؛ هرگاه بندگانم درباره من پرسیدند بگو بسیار نزدیک هستم و دعای دعاکننده را به هنگامی که مرا بخواند اجابت می‌کنم؛ «وَ إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ...»، این فراز از آیه ۱۸۶ سوره بقره در سیاق آیات مربوط به ماه رمضان قرار دارد؛ یعنی هرچند خداوند همواره به بندگان نزدیک است، اما در این ماه شریف، به انسان‌ها طعم حس قرب را بیشتر می‌چشاند، از این جهت حضرت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله این ماه را ضیافه الله نامید تا انسان‌ها نسبت به اعمال خود مراقبت بیشتری داشته باشند.

آن حضرت طی خطبه‌ای مشهور به خطبه شعبانیه که در اواخر ماه شعبان به نکاتی درباره مراقبات ماه مبارک رمضان اشاره کردند، از جمله آنکه فرمود:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ أَنْفُسَكُمْ مَرْهُونَةٌ بِأَعْمَالِكُمْ فَكُفُّوها بِاسْتِغْفَارِكُمْ وَ ظُهُورَكُمْ ثَقِيلَةٌ مِنْ أَوْزَارِكُمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكُمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَقْسَمَ بِعِزَّتِهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ الْمُصَلِّينَ وَ السَّاجِدِينَ وَ أَنْ لَا يَرْوِعَهُمُ النَّارُ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ.

ای مردم، جان‌های‌تان در گروی اعمال شماست. پس با مغفرت آمرزش از خدا، آن‌ها را از گرو خارج کنید. پشت شما از بار گناهان سنگین است، پس با طولانی کردن سجده‌ها، آن را سبک کنید و بدانید که حق تعالی به عزت خود سوگند یاد کرده است که نمازگزاران و سجده‌کنندگان در این ماه را عذاب نکند و در روز قیامت آن‌ها را از آتش دوزخ در امان دارد.

در این فراز از حدیث، مغفرت به عنوان رها شدن جان از بند اعمال ناپسند و طول سجده برای سبک کردن بار گناهان به عنوان دو راهکار تزکیه مطرح شده است. استغفار یعنی طلب مغفرت از خداوند است که سبب جبران مافات و ترمیم عواقب اعمال می‌شود. امیر مؤمنان در فرازهای اولیه دعای کمیل به برخی از این عواقب اشاره کرده و از خداوند طلب مغفرت می‌کنند؛ به این صورت که گناهایی است که سبب هتک عصمت، نزول نعمت، تغییر نعمت، حبس دعا و نزول بلا می‌شود. جالب است که امام سجاد علیه‌السلام در حدیثی ضمن اشاره به اینکه یکی از عوامل تغییر نعمت‌ها، بغی بر مردم است، فرمود «گناهایی که نعمت را تغییر می‌دهند عبارتند از:

- ۱- اَلْبَغْيُ عَلَى النَّاسِ؛ ظلم و تعدی بر مردم ۲- وَالزَّوَالُ عَنِ الْعَادَةِ فِي الْخَيْرِ؛ و ترک عمل خیری که به آن عادت شده است ۳- وَاصْطِنَاعُ الْمَعْرُوفِ؛ و ترک امر به نیکی‌ها ۴- وَكُفْرَانُ النِّعَمِ؛ و کفران نعمت ۵- وَتَرْكُ الشُّكْرِ؛ و ترک شکر. (معانی الأخبار، ص ۲۷۰)

بهترین اوقات برای اجابت دعا

حضرت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله این ماه را ضیافه الله نامید تا انسان‌ها نسبت به اعمال خود مراقبت بیشتری داشته باشند.

آن حضرت طی خطبه‌ای مشهور به خطبه شعبانیه که در اواخر ماه شعبان به نکاتی درباره مراقبات ماه مبارک رمضان اشاره کردند، فرمود:

*وَأَرْفَعُوا إِلَيْهِ أَيْدِيَكُمْ بِالذُّعَاءِ فِي أَوْقَاتِ صَلَاتِكُمْ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ السَّاعَاتِ يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا بِالرَّحْمَةِ إِلَى عِبَادِهِ؛ در اوقات نماز، دست‌های خود را به دعا بردارید، زیرا که وقت نماز بهترین ساعت‌هاست و در این اوقات، حق تعالی با رحمت، به بندگانش می‌نگرد.

*يُجِيبُهُمْ إِذَا نَادَوْهُ وَيُعْطِيهِمْ إِذَا سَأَلُوهُ وَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ إِذَا دَعَوْهُ؛ و اگر با او مناجات کنند، پاسخ‌شان دهد و چنانچه او را ندا کنند لبیک‌شان گوید و اگر از او بخواهند عطا کند و چون او را بخوانند مستجاب‌شان کند.

در این حدیث در وهله اول درمی‌یابیم به دلیل اهمیتی که اقامه نماز در نظام الهی دارد، خداوند برترین ساعات شبانه‌روز را به این امر اختصاص داده است؛ در واقع از دیدگاه آموزه‌های دین، اوقاتی که خداوند آنها را برای نماز برگزیده است، از جهت نورانیت و معنویت در بهترین موقعیت قرار دارند و ملائک در چنین ساعاتی بیشتر در تردد هستند؛ این امر طبق روایات، در نماز صبح و مابین الطلوعین نمود بیشتری دارد. اما در این فراز از حدیث، چند ویژگی برای اوقات نماز معرفی شده است:

اول اینکه برترین ساعات است. دوم اینکه خداوند در این ساعت با نظر رحمت به بندگانش می‌نگرد. سوم اینکه دعا در این ساعت به اجابت نزدیک‌تر و نیز عطاها و مواهب بیشتر است.

خصلت‌هایی برای بهره از برکات ماه رمضان

در ادامه روایت امام رضا از امیر مؤمنان علیهما السلام درباره خطبه‌ای از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره مراقبات ماه مبارک رمضان، می‌خوانیم:

فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حُرِمَ غُفْرَانَ اللَّهِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ وَ اذْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَ عَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ عَطَشَهُ وَ تَصَدَّقُوا عَلَى فَقَرَائِكُمْ وَ مَسَاكِينِكُمْ وَ وَقَرُوا كِبَارَكُمْ وَ اَرْحَمُوا صِغَارَكُمْ وَ صَلُّوا اَرْحَامَكُمْ.

یعنی پس شقی و بدبخت، آن کسی است که در این ماه بزرگ، از آمرزش خدا بی‌بهره شود.

در این ماه:

۱. با گرسنگی و تشنگی خود، گرسنگی و تشنگی روز قیامت را به یاد آورید
۲. به فقیران و درماندگان کمک و یاری کنید. (صدقه)
۳. به بزرگان احترام کنید
۴. با کودکان تان ملاطفت و مهربانی کنید
۵. و با خویشاوندان رفت و آمد داشته باشید.

در مجموع اگر بخواهیم آیه‌ای از قرآن متناسب با این فرازهای ۵ گانه رسول خدا را بیابیم، به این قسمت از آیه ۷۷ سوره قصص برسیم که فرمود

«...وَ أَحْسَنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ»؛ یعنی همچنان که خداوند با تو مهربانی کرد، تو هم مهربان باش. بر این اساس، همگان وظیفه دارند همواره کرامت اطرافیان را حفظ کنند و با مهربانی با آنها برخورد کنند. در وهله اول با خانواده، بعد با خویشاوندان و در وهله بعد نسبت به فقرا مهر بورزند. آنچه که سبب دوری از این خصلت‌های لطیف می‌شود، چیزی جز تکبر، خودبینی و خودپسندی نیست، خصلتی که سبب اخراج ابلیس از درگاه قدس الهی شد. بنابراین ماه مبارک رمضان فرصتی برای تقویت ارزش‌ها و دوری از عادت‌ها و رفتارهای ناپسند و نفسانی است.

ج) آداب و اعمال

آداب شب و روز اول / دعای ورود به ماه مهمانی خدا

در صحیفه و دعای امام صادق علیه السلام

ماه مبارک رمضان با فضیلت‌ترین ماه سال شمرده می‌شود، ماهی که قرآن در آن نازل شده است آنجا که فرمود «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ...» (بقره ۱۸۵) همچنین رمضان، ماهی است که مهم‌ترین شب سال یعنی شب قدر در آن قرار دارد تا مقدرات یک ساله تمام خلایق در آن رقم بخورد. به تصریح روایات، خداوند در این ماه، درهای رحمت، مغفرت و برکت خود را آنچنان برای بندگان خویش می‌گشاید که در سایر ایام سال نگشوده است و به قدری با کرامت رفتار می‌کند که نام آن را ضیافت‌الله نهاده است.

توجه به دستورالعمل‌های وارده درباره شب و روز اول این ماه می‌تواند راهگشای بهره بیشتر مؤمنین از برکات این ماه باشد. عمده آدابی که درباره شب اول ماه مبارک رمضان بر شمرده‌اند، توبه، دعا و استغفار به درگاه خداوند و خاص کردن اعمال و نیات برای اوست. در این راستا توسل به درگاه پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت مطهر ایشان، مسیری آسان برای عرض حاجت به آستان قدس الهی است. میرزا جواد ملکی تبریزی در کتاب المراقبات ضمن اشاره به برخی آداب و اعمال ماه مبارک رمضان می‌نویسد: «در این ماه خداوند رهروان را با دعوت به میهمانی ماه

رمضان گرامی داشته و این ماه ماه میهمانی خداست - و سپس فهمیدن معنی روزه و مناسبت آن با میهمانی خداست. آنگاه تلاش و کوشش برای به دست آوردن اخلاص در کردار و رفتارهایی است که مطابق با رضایت صاحبخانه است. ابتدا پاک کردن دل با توبه صادقانه و پاکیزه کردن مال با دادن خمس تا غذا، لباس، مکان و هر چیزی که روزه دار در آن دخل و تصرف می کند پاک شود. همانگونه که در روایات آمده خداوند برای تطهیر مال دادن خمس را کافی دانسته است؛ بنابراین بهتر است خمس خود را در اول ماه حساب کرده و آن را بپردازد تا غذا و همه دخل و تصرفات او از حلال باشد.

این عالم بزرگوار تلاش در راستای شروع خوب سال را از دیگر لوازم روزه داران این ماه معرفی کرده، می نویسد «روایات زیادی داریم که: ماه رمضان، اول سال است و این که اگر این ماه سالم شد، تمام سال به سلامت خواهد ماند. انسان بیدار تأثیر کارهای خود را در حالات و خواسته هایش دیده و به جهت اینکه ماه رمضان اول سال بوده و خیر و شرّ در آن مقدرّ می شود، می داند که عمل او در این ماه تأثیر بزرگی در تمام جوانب زندگی اش دارد، به خصوص در رزق و اجل او، و توفیق انجام خیرات و عبادات و همین طور تأثیر اول این ماه را نسبت به بقیه این ماه می داند. به همین جهت مراقبین، اهمیت زیادی به اعمالی که در این روز وارد شده، می دادند.

اما در کتب ادعیه درباره اعمال شب اول گفته اند:

۱. وقتی هلال ماه رمضان را دید، دعای چهل و سوم صحیفه سجادیه و دعای امام صادق علیه السلام را بخواند؛ آن حضرت هنگامی که هلال ماه رمضان را می دید، به آن توجه می کرد و بعد رو به قبله می ایستاد و دست خود را برای دعا سوی خدا بلند می کرد و خطاب به هلال ماه می فرمود:

«رَبِّی وَرَبِّکَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِینَ اَللّٰهُمَّ اِهْلِهْ عَلَیْنَا بِالْاَمْنِ وَ الْاِیْمَانِ وَ السَّلَامَةِ وَ الْاِسْلَامِ وَ الْمُسَارَعَةِ اِلَیّی مَا تُحِبُّ وَ تَرْضٰی اَللّٰهُمَّ بَارِکْ لَنَا فِی شَهْرِنا هَذَا وَ اَرْزُقْنَا خَیْرَهُ وَ عَوْنَهُ وَ اَصْرِفْ عَنَّا ضَرَّهُ وَ شَرَّهُ وَ بَلَاءَهُ وَ فِتْنَتَهُ؛ یعنی ای ماه، پروردگار من و تو، خدا پروردگار جهانیان است. خدایا ماه را بر ما نو کن به ایمنی و ایمان و تندرستی و اسلام و شتافتن به سوی آنچه دوست داری و خشنود می شوی. خدایا در این ماه به ما برکت بخش و خیر و کمکش را روزی ما کن و زیان و گزند و بلا و فتنه اش را از ما بگردان.»

۲- زیارت امام حسین علیه السلام تا گناهانش ریخته و ثواب حاجیان و اهل عمره آن سال را دریابد.

۳- خواندن دعای چهل و چهارم صحیفه سجادیه

۴- غسل کردن: روایت شده هر که در شب اول ماه رمضان غسل کند تا ماه رمضان آینده بدنش دچار خارش نشود.

میرزا جواد ملکی تبریزی توسل را از مهم ترین آداب سالک در شب اول ماه مبارک رمضان می داند و می نویسد «مهم ترین کاری که سالک باید انجام دهد، این است که در شب اول ماه به یکی از معصومین که حامی و نگهبان آن شب است مراجعه، و با چهره آبرومند و نورانی او نزد پروردگارش، به درگاه خدا روی آورد - زیرا چهره تاریک و بی آبروی او شایستگی رو

کردن به درگاه مقدس پروردگار بزرگ و زیبا را ندارد - و باید برای شفاعت کردن و پناه دادن، خیلی از او خواهش کرده و توسل کاملی به او پیدا کند و آن قدر به درگاه او تضرع و گریه و زاری کند تا او را پذیرفته و برای او وساطت کند و برای اینکه خداوند او را پذیرفته و او را موفق به انجام اعمالی که دوست دارد و خوشنودی او در آن است، بگرداند، به درگاه خداوند تضرع کند، زیرا او کریم است و کریم‌ها را رد نمی‌کند، به خصوص اولیائی که آنها را درهای رحمت خود و علامت راهنمایی خلقش قرار داده و با کرامت خود تربیت و آنان را به پناه دادن پناهجویان امر کرده است.

درباره آداب و اعمال روز اول، غسل کردن، صدقه دادن، دو رکعت نماز در رکعت اول حمد و اِنَّا فَتَحْنَا و در رکعت دوم حَمْد و هر سوره که بخواهد، بعد از طلوع فجر این دعای دیگر از امام صادق علیه السلام هنگام ورود به ماه رمضان را بخواند «اللَّهُمَّ قَدْ حَضَرَ شَهْرُ رَمَضَانَ وَ قَدْ افْتَرَضْتَ عَلَيْنَا صِيَامَهُ وَ انْزَلْتَ فِيهِ الْقُرْآنَ هُدًى لِلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَ الْفُرْقَانِ اللَّهُمَّ اَعِنَّا عَلَى صِيَامِهِ وَ تَقَبَّلْهُ مِنَّا وَ تَسَلَّمْهُ مِنَّا وَ سَلِّمْهُ لَنَا فِي سِرِّ مَنِكَ وَ عَافِيَةِ اَنِّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ؛ خدایا ماه رمضان آمد و تو واجب کرده‌ای بر ما روزه این ماه را و فرو فرستادی در آن قرآن را که راهنمای مردم است و حجت‌هایی از هدایت و تمیز حق و باطل است خدایا کمک بده ما را بر روزه آن و آن را از ما بپذیر و سالم بدار ما را در این ماه و از این ماه و آن را نیز برای ما سالم گردان در آسانی و تندرستی که براستی تو بر هر چیز قادری ای بخشاینده ی مهربان.»

دعای امام صادق علیه السلام برای ساعات پایانی ماه رمضان

ماه رمضان طبق روایات مان، ماه رحمت، مغفرت و برکت است، سه مفهومی که هر کدام از آنها موجبات رشد فزاینده فرد مؤمن را فراهم می‌کند؛ به تعبیر قرآن، رحمت مفهومی است که همه چیز را در بر گرفته است «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» (اعراف: ۵۶) و مغفرت مقوله‌ای است که خداوند خود را با آن معرفی می‌کند و بسیاری از گناهان بندگانش را به واسطه اسم غفور خویش مورد عفو و بخشش قرار می‌دهد و خود نیز به بندگان گناهکارش وعده داده که «لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ»؛ یعنی از رحمت خداوند ناامید نشوید که خداوند تمام گناهانتان را مورد مغفرت قرار می‌دهد و او قطعاً غفور و نسبت به یک یک بندگانش با رحمت برخورد می‌کند.

از این جهت تمام ساعات ماه رمضان چنان ارزشی دارند که شاید تمام طول سال جمع شوند، به پای یک ساعت از فضیلت آن نرسند؛ لذا می‌توان این ساعات پایانی را غنیمت شمرد و از برکات آن نهایت استفاده را برد. در این بین شیطان هم سعی دارد با ایجاد یأس و ناامیدی و با القای این مسئله که فرصتی برای توبه و انابه نیست، همین مقدار زمان با ارزش را از مؤمنین سلب کند. اما اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام روحیه امیدبخشی رفتار می‌کردند؛ به عنوان مثال امام رضا علیه السلام درباره آخرین فرصت‌ها ماه شعبان تأکید بر این دعا داشتند «اللَّهُمَّ إِنْ لَمْ تَكُنْ غَفَرْتَ لَنَا فِيمَا مَضَى مِنْ شَعْبَانَ فَاعْفِرْ لَنَا فِيمَا بَقِيَ مِنْهُ»؛ یعنی خدایا اگر در آن

قسمت از ماه شعبان که گذشته ما را نیامرزیده‌ای در آن قسمت که از این ماه مانده بیامرزمان. امام صادق علیه‌السلام در این زمینه فرمود: در دهه آخر ماه رمضان در هر شب بگو:

اما درباره ساعات آخر ماه مبارک رمضان دو روایت از امام صادق علیه‌السلام نقل شده است. ایشان ضمن توصیه‌هایی به این دعا اشاره کردند: «أَعُوذُ بِجَلَالِ وَجْهِكَ الْكَرِيمِ أَنْ يَنْقُضِيَ عَنِّي شَهْرَ رَمَضَانَ أَوْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ مِنْ لَيْلَتِي هَذِهِ وَ لَكَ قَبْلِي ذَنْبٌ أَوْ تَبَعَةٌ تُعَذِّبُنِي عَلَيْهِ؛ یعنی (خدایا) به جلال ذات کریم تو پناه می‌برم از اینکه ماه رمضان از من منقضی شود، یا فجر از همین شب من طلوع کند، در حالی که تو را بر گردن من گناهی یا تبعه (گناهی) باشد که مرا به علت آن عذاب فرمایی.» همچنین از آن حضرت نقل است که امیرالمؤمنین روز عید فطر برای مردم خطبه خواند. در انتهای این خطبه فرمود «... يُنَادِيهِمْ مَلَكٌ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَبْشِرُوا عِبَادَ اللَّهِ فَقَدْ غُفِرَ لَكُمْ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكُمْ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَكُونُونَ فِيمَا تَسْتَأْنِفُونَ؛ یعنی ملکی در روز آخر ماه رمضان به آنها جار بزند: مژده گیرید بندگان خدا که گناهان گذشته شما آمرزیده شد و مراقبت کنید در آینده چطور خواهید بود.

(د) فضیلت و اعمال شب قدر

تمام خاصیت ماه رمضان از چشمه شب قدر می جوشد

امام صادق علیه السلام در روایتی با اشاره به جایگاه ماه مبارک رمضان در بین سایر ماه‌ها و نیز جایگاه شب قدر در این ماه شریف فرمود: «شماره ماه‌ها نزد خدا در کتاب خدا آن روز که آسمان‌ها و زمین را بیافرید، دوازده ماه مقرر شد؛ پس نخستین آن ماه‌ها، ماه خداست، و آن ماه رمضان است، و قلب ماه رمضان شب قدر است...؛ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ (توبه ۳۶) فَغُرَّةُ الشُّهُورِ شَهْرُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ وَ قَلْبُ شَهْرِ رَمَضَانَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ ... (الكافی (ط - الإسلامية)، ج ۴، ص: ۶۶)

این روایت دارای دو بخش است: اول اینکه امام صادق علیه السلام با استناد به آیه ۳۶ سوره توبه تعداد ماه‌ها را دوازده عدد معرفی کردند؛ و منظور آن است که تمام ماه‌ها از ابتدای خلقت آسمان‌ها و زمین وجود داشت که سرآمد آنها ماه رمضان محسوب می‌شود.

دوم اینکه امام صادق علیه السلام به جایگاه شب قدر در ماه مبارک رمضان اشاره کرده و فرمودند قلب این ماه شب قدر است. از این منظر شب قدر سوای اینکه در یک بازه زمانی بین شبهای نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم قرار دارد، دارای ظرفیت نهفته معنوی و نیز دارای یک حیات معنوی است.

برای درک بهتر این فراز از کلام حضرت نیاز است به برخی شاخصه‌ها و وظایف قلب اشاره شود. مهم‌ترین خاصیت قلب، زندگی بخشیدن به

انسان‌ها و حیوانات است و در واقع حیات این موجودات بستگی به حیات قلب دارد. به گونه‌ای که اگر لحظه‌ای متوقف شود، آن‌ها را با چالش‌های خطرناک مواجه می‌کند. از این جهت می‌توان نتیجه گرفت شب قدر نسبت به ماه مبارک رمضان همین جایگاه را دارد؛ یعنی آنچه که به ماه مبارک رمضان حیات می‌بخشد، همان شب قدر است. بر این اساس می‌توان گفت مقطع زمانی شب قدر مقطع امضای نهایی تقدیرات امور خلایق است و می‌توان گفت در تمام این ماه جریان دارد.

دومین ویژگی قلب، تپندگی و پمپاژ خون به سراسر بدن است. قلب خون را به شش‌ها می‌فرستد تا غنی از اکسیژن شود و سپس آن را به تمام بدن تلمبه می‌کند. یعنی خون ابتدا از طریق سیاهرگ‌ها وارد دهلیزها می‌شود و پس از آن به درون بطن‌ها می‌رود. بطن راست قلب، خون بدون اکسیژن را به شش‌ها تلمبه می‌کند و بطن چپ قلب، خون اکسیژن دار را با قدرت به تمام بدن می‌فرستد. با این توصیف شب قدر نیز دارای چنین جایگاهی است. یعنی تمام اوصافی که به ماه مبارک رمضان نسبت داده شده از جمله رحمت، مغفرت، برکت و ... از چشمه شب قدر نشأت می‌گیرد.

سه فضیلت لیلۃ القدر در روایات

شب قدر از پر فضیلت‌ترین ایام سال است که در دل بهترین ایام سال یعنی ماه مبارک رمضان قرار دارد. امام صادق علیه السلام فرمود «قَلْبُ شَهْرِ رَمَضَانَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ؛ قلب ماه رمضان، شب قدر است.» بر اساس سوره قدر و احادیث ذیل آن، خداوند در هر سال امور خلاق و امور عالم را از مجرای امام عصر عجل الله تعالی فرجه و در راستای برنامه اصلی خویش که همان برپایی امر ظهور است، مقدر و به تبع آن تحولاتی را در عالم ایجاد می‌کند. یعقوب بن یزید با اسنادی از ابن بن بکیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که فرمود «در شب قدر هر آنچه در آن سال تا مانند آن در سال آینده می‌خواهد بشود همچون شرّ یا خیر یا مرگ یا زندگی یا باران مقدر می‌شود؛ إِنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ يُكْتَبُ مَا يَكُونُ مِنْهَا فِي السَّنَةِ إِلَى مِثْلِهَا مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ أَوْ مَوْتٍ أَوْ حَيَاةٍ أَوْ مَطَرٍ وَ يُكْتَبُ فِيهَا». از این جهت احیای این شب از مهم‌ترین تأکیدات معصومین علیهم السلام است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره اهمیت احیای این شب فرمود «مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ حَوَّلَ عَنْهُ الْعَذَابُ إِلَى السَّنَةِ الثَّقَلَيْنِ؛ هر که شب قدر را زنده بدارد، عذاب تا سال آینده از او روی می‌گرداند» و نیز می‌فرمود «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَ احْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ؛ هر که از روی ایمان و برای رسیدن به ثواب الهی، شب قدر را به عبادت بگذراند، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.»

خود آن حضرت اهتمامی جدی در پاسداشت شب‌های قدر داشتند. امیرالمؤمنین علیه‌السلام دربارهٔ سلوک رفتاری رسول الله صلی الله علیه و آله در این شب‌ها فرمود «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَطْوِي فِرَاشَهُ وَيَشُدُّ مِثْرَهُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَكَانَ يُوقِظُ أَهْلَهُ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ وَكَانَ يَرشُ وَجْهَهُ النَّيَامَ بِالْمَاءِ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ؛ [این چنین] بود که رخت‌خواب خویش را جمع می‌کرد و کمر [هَمَّت برای عبادت] را در دهه آخر از ماه رمضان محکم می‌بست و همیشه این گونه بود که اهل و عیالش را در شب بیست و سوم بیدار نگه می‌داشت و روی خواب رفتگان در آن شب آب می‌پاشید تا از درک شب قدر، و درک شب زنده‌داری محروم نشوند.»

چگونه شب قدر بهتر از هزار ماه است؟ / پاسخ امام صادق

علیه السلام

یکی از ویژگی های شب قدر این است که خداوند این شب مبارک را بهتر از هزار ماه معرفی کرده و فرموده است: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ؛ شب قدر، بهتر از هزار ماه است». از امام صادق علیه السلام سؤال کردند چگونه شب قدر بهتر از هزار ماه است؟ امام علیه السلام فرمود: انجام عمل صالح در آن شب از انجام آن در هزار ماهی که شب قدر در آنها نباشد بهتر است؛ كَيْفَ تَكُونُ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرًا مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ قَالَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ فِي أَلْفِ شَهْرٍ لَيْسَ فِيهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ». (من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۱۵۸)

از دیگر ویژگی شب قدر که بر اهمیت آن می افزاید، مقدر شدن امور بندگان و خلائق در این شب شریف است. امام رضا علیه السلام در روایتی فرمود: امیرالمؤمنین علیه السلام سه شب را نمی خوابید: شب های شب بیست و سوم، عید فطر و نیمه شعبان. زیرا در این شب ها روزی ها و اجل و آنچه در طول سال اتفاق می افتد، تقسیم و تعیین می شوند؛ کان امیرالمؤمنین لا ینام ثلاث لایال: لیلۃ ثلاث و عشرين من شهر رمضان و لیلۃ الفطر و لیلۃ النصف من شعبان و فیها تقسم الارزاق و الآجال و ما یكون فی السنه». (مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، ج ۲، ص ۸۵۳)

همچنین در روایتی دیگر از ایشان در باره شب قدر سؤال کردند. فرمود: «در آن شب فرشتگان و نویسندگان به آسمان دنیا فرود می آیند، و همگی

وقایعی را که در آن سال واقع می‌شود و هر رویدادی را که به بندگان می‌رسد و هر امری را که مشیت خدای عزّ و جلّ به آن تعلّق گرفته است، می‌نویسند؛ پس خدای تبارک و تعالی هر چیز از آنها را که مقدم می‌دارد و هر چه را که بخواهد به تاخیر می‌اندازد و محو می‌کند و ثابت می‌دارد؛ و امّ الکتاب در نزد او است؛ **وَسُئِلَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ تَنَزَّلُ فِيهَا الْمَلَائِكَةُ وَالْكَتَبَةُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَكْتُبُونَ مَا يَكُونُ فِي أَمْرِ السَّنَةِ وَمَا يُصِيبُ الْعِبَادَ وَأَمْرٌ عِنْدَهُ عَزَّ وَجَلَّ مَوْقُوفٌ لَهُ فِيهِ الْمَشِيئَةُ فَيَقْدُمُ مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيَمْحُو وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ**» (رعد ۱)
(من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۵۹)

در دیگر روایت، ابو حمزه ثمالی در ادامه روایتی از امام صادق علیه السلام درباره اهمیت شب قدر گفت: «... امام فرمود: چه سهل است احیای چهار شب در برابر آنچه تو می‌طلبی. گفتم: فدایت شوم، شب بیست و سوم شب «جهنمی» است؟ فرمود: چنین می‌گویند. گفتم: فدایت شوم، سلیمان بن خالد روایت کرده است که در نوزدهم نام کسانی که مقدر است تا به حج روند نوشته می‌شود، امام فرمود: ای ابا محمد نام جمعیت واردین و وافدین حج و بلاها و مرگ‌ها و روزی‌ها و همگی حوادثی که تا شب قدر سال آینده اتفاق می‌افتد، در شب قدر نوشته می‌شود، پس آنها را در بیست و یکم و بیست و سوم طلب کن، و در هر یک از آن دو شب صد رکعت نماز بگزار، و اگر بتوانی آن دو شب را تا روشن شدن هوا احیا بدار، و در آن دو شب غسل بجا آور؛ **يَا أَبَا مُحَمَّدٍ وَفَدُ الْحَاجِّ يُكْتَبُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَالْمَنَایَا وَالْبَلَايَا وَالْأَرْزَاقُ وَمَا يَكُونُ إِلَى مِثْلِهَا فِي قَابِلٍ فَاطْلُبْهَا فِي إِحْدَى وَعِشْرِينَ وَثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ**

(... (الكافی (ط - الإسلامية)، ج ۴، ص ۱۵۶)

بنابراین از جمع‌بندی این روایت بر می‌آید که خداوند در شب قدر، مقدرات انسان‌ها تا سال آینده را در تمام امور مربوط به زندگی به امضاء می‌رساند؛ از این جهت افراد مؤمن باید نسبت به پاسداشت این شب اهتمام ویژه داشته باشند.

امام، صاحب شب قدر و مجرای محبت‌های خدا است

تمام مفاهیم عالم اگر به درستی بررسی شود به مهدویت گره خورده است. مسئله شب قدر از جمله آنها است. اگر از برنامه‌های الهی صحبت کردیم، شب قدر محل وقوع این برنامه‌ها است. هر سال امورات خلاق و وقایع سال آنها در راستای این اهداف و برنامه‌های الهی شکل می‌گیرد.

حالا برای روشن شدن این ماجرا مقدمه‌ای عرض می‌کنم. برای خیلی از مردم سؤال مطرح می‌شود که چرا باید مقدرات عالم در شب قدر صورت گیرد؟ شما وقتی فرزند خود را به مدرسه می‌فرستید، برای تحصیل علم است؛ تحصیل علم نیاز به برنامه‌ریزی دارد. آموزش و پرورش که متولی این امر است، برای هر سالی برنامه‌ریزی درسی می‌کند؛ به این صورت که هر ترم چه محتوای آموزشی ارائه شود و با چه کیفیتی و با چه ابزاری؟ اگر برنامه‌ریزی نباشد، آموزش محقق نمی‌شود.

انسان‌ها برای آنکه به سمت هدف الهی حرکت کنند، باید برنامه داشته باشند. خود او توانایی برنامه‌ریزی ندارد بلکه باید مدبری برای او برنامه بنویسد. هرچند اختیار دارد و زندگی تشکیل می‌دهد، اما در سطح کلان باید برنامه برای او نوشته شود؛ مسیر هدایتی برای او در نظر گرفته شود. گاهی این هدایت گفتاری است و گاهی بر اساس رویدادهایی است که باید برای او ایجاد شود. شب قدر چنین جایگاهی دارد؛ یعنی برنامه یک سال عالم و آدم مشخص می‌شود.

مثلاً این انسان در طول این سال چه اقتضائاتی باید برایش باشد تا حرکت کمالی او شکل بگیرد. از آنجا که فضای شب قدر، فضای رحمت است، چه اتفاقی باید شکل بگیرد تا جبران نقصان‌های او باشد. شب قدر در اصل شبی برای برنامه‌ریزی زندگی است. ما خیلی از حکمت‌ها را نمی‌دانیم. باید صاحب حکمتی این برنامه را بچیند. متولی این کار از سوی خداوند متعال باید فردی مطهر و مؤید به تأییدات الهی باشد؛ باید مسلح به ابزار و علم الهی باشد. هر کسی نباید در این جایگاه قرار گیرد، چرا که توان الهی ندارد. باید مسجود ملائک باشد و ملائک به فرمان او باشند.

امام باید صاحب شب قدر باشد. ما معتقدیم کسی جز اهل عترت و در این زمان امام عصر عجل الله تعالی فرجه است لایق این جایگاه نیست. کسی که از سوی خداوند مأمور این کار می‌شود امام عصر است؛ بنابراین تحقق این برنامه‌ها با امام عصر است؛ از این رو امام باید مسلط به تمام حکمت‌های خلقت باشد. امام باقر علیه‌السلام فرمود «إِنَّهُ لَيَنْزِلُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ إِلَى وَلِيِّ الْأَمْرِ تَفْسِيرُ الْأُمُورِ سَنَةً سَنَةً يُؤْمَرُ فِيهَا بِأَمْرِ نَفْسِهِ بِكَذَا وَكَذَا وَفِي أَمْرِ النَّاسِ بِكَذَا وَكَذَا؛ حَكَمُ الْهَيْ وَبَيَانُ أُمُورٍ فِي شَبِّ قَدْرِ هَرِّ سَالٍ بِهِ وَلِيٌّ أَمْرٍ نَازِلٍ مِي شُود كِه دَر بَارِه خُود چَنِین دَسْتُور دَارِد و دَر بَارِه مَرْدَم چَنان.»

گاهی به خاطر اشتباهات فرد یا جامعه ممکن است تقدیرات همراه با درد باشد تا افراد به خودشان بیایند و مسیر اشتباه خود را اصلاح کنند. کار امام هم اجرای مقدرات الهی است. بنابراین هم اختیار مطرح است و هم تقدیر

خدا. انسان‌ها با اختیار خود در این سیر تحول و سیر هدایتی قرار می‌گیرند؛ یا متوجه درس‌های خدا می‌شوند و اصلاح می‌کنند و یا راه خطای خود را ادامه می‌دهند. مثلاً ممکن است حکمت خدا اقتضا کند تا تصادفی برای فرد شکل بگیرد و مدتی بستری شود. اینجا است که هم خودش درگیر می‌شود و هم دیگران. در چنین فضایی، صبر و بخشش و همیاری عناصر این صحنه و یا این کلاس درس می‌شوند. بنابراین شب قدر، شب برنامه‌ریزی است.

پیام مشترک "شب قدر" و "عرفه"

عرفه روزی است که در روایات ما آن را همپای شب قدر معرفی کرده‌اند، همچنان که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود «مَنْ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ إِلَى مِثْلِهِ مِنْ قَابِلٍ إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ عَرَفَةَ؛ کسی که در ماه رمضان آمرزیده نشود، تا رمضان آینده آمرزیده نشود، مگر آن که در عرفه حاضر شود.» (الکافی (ط - دارالحديث)، ج ۷، ص ۳۸۰)

عنصر مشترکی که بین شب قدر و عرفه وجود دارد، کسب معرفت نسبت به جایگاه والای امامت اهل بیت علیهم السلام است، موضوعی که آن چنان که بایسته است مورد توجه قرار نمی‌گیرد، در واقع آنچه در شب قدر اهمیت دارد، احساس حضور در محضر امام به عنوان امام شب قدر است، همان وجود مقدسی که خداوند از مجرای ایشان مقدرات عالم و آدم را رقم می‌زند؛ فهم و درک چنین موضوعی در گروی معرفت امام است. امام صادق ضمن توضیحی درباره تفسیر سوره قدر فرمود «ملائک به همراه امور یک سال، از هنگام غروب خورشید تا طلوع آن، به سوی او (امام) فرو می‌آیند، همه امور را به سوی او می‌آورند، آن شب برای او تا طلوع فجر، سلام است؛ تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ إِلَيْهِ بِأُمُورِ السَّنَةِ مِنْ غُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى طُلُوعِهَا مِنْ كُلِّ أَمْرِ سَلَامٌ هِيَ لَهُ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ.»

اما درباره عرفه، همان طور که از نامش پیداست، از ریشه «عَرَفَ» به معنای شناخت و معرفت است؛ اما چه شناختی بالاتر از معرفت به امام قرار دارد؟

در احادیث متعددی بر این حقیقت تصریح شده است. امام صادق علیه السلام فرمود «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً؛ هر که بمیرد و نسبت به امام زمانش معرفت نداشته باشد، به مرگ جاهلی مرده است.» جالب است که عنصر مورد تأکید حضرت رسول گرامی خدا صلی الله علیه و آله در روز عرفه و غدیر تأکید بر ولایت عترت بوده است، در این باره حضرت امام امیرالمؤمنین علیه السلام خطاب به طلحه فرمود: آنچه پیامبر در این باره (ولایت) فرمود، در روز غدیر خم و در روز عرفه در حجة الوداع و در روز رحلتش بوده است. در آخرین خطبه‌ای که آن حضرت ایراد فرمود نظر کن که فرمود «من میان شما دو چیز باقی گذاردم که تا به این دو تمسک کرده‌اید هرگز گمراه نمی‌شوید: کتاب خدا و اهل‌بیتم. خداوند لطیف‌خبر به من وعده داده است که این دو از یکدیگر جدا نشوند تا کنار حوض کوثر بر من وارد شوند، مانند این دو انگشت — که حضرت به دو انگشت سبابه و وسط اشاره کردند — که یکی جلوتر از دیگری است، به این دو تمسک کنید تا گمراه نشوید و لغزش نکنید، از ایشان جلوتر نروید و از آنها عقب نمانید و به آنها چیزی یاد ندهید که از شما داناترند». (کتاب سلیم بن قیس الهمدانی، ج ۲، ص ۶۵۵)

اعمال شب‌های قدر

این اعمال بر دو نوع است:

اعمالی که در هر سه شب انجام می‌شود و به اعمال مشترک معروف است و اعمالی که مخصوص هر یک از شب‌های مبارک نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم است.

اعمال مشترک:

(۱) غسل کردن که بهتر است مقارن غروب آفتاب غسل کرده و نماز عشا با غسل خوانده شود.

(۲) خواندن ۲ رکعت نماز که در هر رکعت بعد از حمد، هفت مرتبه سوره‌ی توحید را خوانده و بعد از نماز هفتاد مرتبه گفته شود: استَغْفِرُالله وَاَتُوبُ اِلَيْهِ.

(۳) زیارت بارگاه امام حسین علیه‌السلام و خواندن زیارت آن حضرت.

(۴) احیا داشتن (بیدار ماندن و عبادت کردن) در این شب‌ها. در روایات بسیاری از پیامبر صلی‌الله علیه و آله و معصومین علیهم‌السلام نقل شده است هر کس شب قدر را احیا کند، گناهان او آمرزیده شود.

در این شب‌های مبارک، اعمال زیر نیز سفارش شده است:

(۱) خواندن ۲ رکعت نماز برای سلامتی امام زمان عجل‌الله تعالی فرجه و تعجیل در ظهور آن حضرت.

(۲) خواندن ۲ رکعت نماز تقدیم به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و

خواندن دعای توسل

(۳) خواندن سوره‌های مبارک دخان و قدر.

در شب نوزدهم این ماه ۱۰۰ مرتبه گفتن "اَسْتَغْفِرُ اللهَ رَبِّیْ وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ" و ۱۰۰

مرتبه گفته شود «اَللّٰهُمَّ الْعَن قَتْلَةَ اَمِیرِالمومنین»

(هـ) ادعیه ماه رمضان (مشترک و روزانه)

ادعیه مشترک

دعای یَا عَلِیُّ یَا عَظِیمُ

* دعایی از امام صادق و امام کاظم علیه السلام است که بعد از نماز یومیه خوانده می شود:

یَا عَلِیُّ یَا عَظِیمُ یَا غَفُورُ یَا رَحِیمُ أَنْتَ الرَّبُّ الْعَظِیمُ

ای خدای بلند مقام ای بزرگوار ای آمرزنده ای مهربان تویی خدای بزرگ

الَّذِی لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَیْءٌ وَهُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ

که هیچ مثل و مانندی ندارد و به گفتار و کردار خلق شنوا و بیناست

وَهَذَا شَهْرُ عَظَمَتِهِ وَکَرَمَتِهِ وَشَرَفَتِهِ وَفَضْلَتِهِ عَلَی الشُّهُورِ

و این ماه است که مقامش را عظیم کردی و کرامت و شرافت و فضیلتش بر سایر ماه

ها دادی

وَهُوَ الشَّهْرُ الَّذِی فَرَضْتَ صِیَامَهُ عَلَیَّ وَهُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ

و این ماه است که روزه اش بر من واجب کردی و این ماه رمضان است

الَّذِی أَنْزَلْتَ فِیهِ الْقُرْآنَ هُدًی لِّلنَّاسِ وَبَیِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ

که در آن قرآن را نازل فرمودی برای راهنمایی مردم و روشن کردن راه هدایت و جدا

نمودن حق از باطل

وَجَعَلْتَ فِیهِ لَیْلَةَ الْقَدْرِ وَجَعَلْتَهَا خَیْرًا مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ

و شب قدر را در این ماه مقرر داشتی که آن شب بر هزار ماه برتری دادی

فَیَا ذَا الْمَنِّ وَلَا یْمَنُ عَلَیْكَ مَنْ عَلَیَّ بِفَكَاکٍ رَقِیَّتِی مِنَ النَّارِ

پس ای خدایی که بر همه منت داری و هیچ کس بر تو منت ندارد بر من منت گزار در

میان آن همه بندگان که منت گزارده ای و از آتش دوزخ نجات بخش

فَیَمَنْ تَمَنَّ عَلَیْهِ وَادْخَلْنِی الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ یَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ

و به بهشت ابدت داخل گردان به حق رحمت بی پایانت ای مهربان ترین مهربانان عالم.

دعای اللّهُمَّ ادْخِلْ عَلَیْ اَهْلِ الْقُبُورِ السُّرُورَ

* شیخ کفعمی در مصباح و بلد الامین و شیخ شهید در مجموعه خود از حضرت رسول صلی الله علیه و آله نقل کرده اند که آن حضرت فرمود هر که این دعا را در ماه رمضان بعد از هر نماز واجبی بخواند حق تعالی بیمارزد گناهان او را تا روز قیامت و دعا این است.

اللّهُمَّ ادْخِلْ عَلَیْ اَهْلِ الْقُبُورِ السُّرُورَ

ای خدا تو بر اهل قبور نشاط و سرور عطا کن

اللّهُمَّ اغْنِ كُلَّ فَقِيرٍ اللّهُمَّ اشْبِعْ كُلَّ جَائِعٍ

خدایا هر فقیر را بی نیاز گردان خدایا هر گرسنه را سیر گردان

اللّهُمَّ اكْسُ كُلَّ عَرِيَانٍ اللّهُمَّ اقْضِ دَيْنَ كُلِّ مَدِينٍ

خدایا هر برهنه را لباس پوشان خدایا دین هر مدیونی را ادا فرما

اللّهُمَّ فَرِّجْ عَنْ كُلِّ مَكْرُوبٍ اللّهُمَّ رُدِّ كُلَّ غَرِيبٍ اللّهُمَّ فُكِّ كُلَّ اَسِيرٍ

خدایا هر غمگینی را دلشاد ساز خدایا هر غریبی را به وطن باز رسان

خدایا هر اسیری را آزاد گردان

اللّهُمَّ اَصْلِحْ كُلَّ فَاسِدٍ مِنَ اُمُورِ الْمُسْلِمِينَ

خدایا مفسد امور مسلمانان را اصلاح فرما

اللّهُمَّ اشْفِ كُلَّ مَرِيضٍ اللّهُمَّ سُدِّ فَقْرَنَا بِغِنَاكَ اللّهُمَّ غَيِّرْ سَوْءَ حَالِنَا بِحُسْنِ حَالِكَ

خدایا هر مریض را شفا عنایت کن خدایا به غنای خود جلو فقر ما را ببند خدایا

بدیهای حال ما را به خوبی صفات خودت تغییر ده

اللّهُمَّ اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَاغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ إِنَّكَ عَلَي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

خدایا دین ما را ادا فرما و فقر ما را بدل به غنا و بی

نیازی گردان که تو ای خدا بر هر چیز توانایی.

دعای سحر

* دعای عظیم الشانی از امام رضا علیه السلام نقل شده که فرمود: این دعایی است که امام محمد باقر علیه السلام در سحرهای ماه رمضان می خواندند.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ بَهَائِكَ بِأَبْهَاءٍ وَ كُلُّ بَهَائِكَ بِهِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِبَهَائِكَ كُلَّهُ
خدایا من از تو درخواست می کنم به حق نورانی ترین مراتب انوارت در صورتی که
تمام مراتب آن نورانی است خدایا پس درخواست می کنم به حق تمام مراتب نورانیت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ جَمَالِكَ بِأَجْمَلِهِ وَ كُلُّ جَمَالِكَ جَمِيلٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَمَالِكَ
كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می کنم به حق نیکوترین مراتب جمالت در صورتی که تمام
مراتب جمالت نیکو است خدایا پس درخواست می کنم به حق تمام مراتب جمالت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ جَلَالِكَ بِأَجَلِّهِ وَ كُلُّ جَلَالِكَ جَلِيلٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَلَالِكَ كُلَّهُ
خدایا از تو درخواست می کنم به حق عالی ترین مراتب جلالت در صورتی که تمام
مراتب جلالت عالیست خدایا پس از تو درخواست می کنم به حق تمام مراتب جلالت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ عَظَمَتِكَ بِأَعْظَمِهَا وَ كُلُّ عَظَمَتِكَ عَظِيمَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
بِعَظَمَتِكَ كُلَّهَا

خدایا از تو درخواست می کنم به حق بزرگ ترین مراتب عظمتت در صورتی که تمام
مراتب عظمتت بزرگ است خدایا پس درخواست می کنم به حق تمام مراتب عظمتت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ نُورِكَ بِأَنْوَرِهِ وَ كُلُّ نُورِكَ نِيرٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِنُورِكَ كُلَّهُ
خدایا از تو درخواست می کنم به حق روشن ترین مراتب نورت در صورتی که تمام
مراتب نورت روشن است خدایا پس از تو درخواست می کنم به حق تمام مراتب
نورت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ رَحْمَتِكَ بِأَوْسَعِهَا وَ كُلُّ رَحْمَتِكَ وَاسِعَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
بِرَحْمَتِكَ كُلِّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به وسیع‌ترین مراتب رحمت در صورتی که تمام
مراتب رحمت وسیع است خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق تمام مراتب رحمت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ كَلِمَاتِكَ بِأَتَمِّهَا وَ كُلُّ كَلِمَاتِكَ تَامَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكَلِمَاتِكَ
كُلِّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به کامل‌ترین کلمات در صورتی که جمیع کلمات
کامل است خدایا پس از تو درخواست می‌کنم به حق تمام کلمات
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ كَمَالِكَ بِأَكْمَلِهِ وَ كُلُّ كَمَالِكَ كَامِلٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكَمَالِكَ
كُلِّهِ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به عالی‌ترین مراتب کمال در صورتی که تمام
مراتب آن عالی است خدایا پس از تو درخواست می‌کنم به حق تمام مراتب کمال
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ أَسْمَائِكَ بِأَكْبَرِهَا وَ كُلُّ أَسْمَائِكَ كَبِيرَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
بِأَسْمَائِكَ كُلِّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به بزرگ‌ترین نام‌های در صورتی که تمام نام‌های
بزرگ است خدایا پس از تو درخواست می‌کنم به حق تمام نام‌های
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ عِزَّتِكَ بِأَعَزِّهَا وَ كُلُّ عِزَّتِكَ عَزِيزَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِعِزَّتِكَ كُلِّهَا
خدایا از تو درخواست می‌کنم به عالیت‌ترین مراتب عزت در صورتی که تمام مراتب
آن عالی است خدایا پس از تو درخواست می‌کنم به حق تمام مراتب عزت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ مَشِيَّتِكَ بِأَمْضَاهَا وَ كُلُّ مَشِيَّتِكَ مَاضِيَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
بِمَشِيَّتِكَ كُلِّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق نافذترین مراتب مشیت در صورتی که تمام
مراتب آن نافذ است خدایا پس درخواست می‌کنم به حق تمام مراتب مشیت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ قُدْرَتِكَ بِالْقُدْرَةِ الَّتِي اسْتَطَلْتَ بِهَا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَ كُلُّ قُدْرَتِكَ
مُسْتَطِيلَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِقُدْرَتِكَ كُلَّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به آن قدرت کاملت که بر همه اشیاء احاطه دارد در
صورتی که تمام مراتب قدرت احاطه بر اشیاء دارد خدایا پس درخواست می‌کنم به
حق تمام مراتب قدرت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ عِلْمِكَ بِإِنْفَذِهِ وَ كُلُّ عِلْمِكَ نَافِذٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِعِلْمِكَ كُلَّهُ
خدایا درخواست می‌کنم به حق نافذترین مراتب علمت در صورتی که تمام مراتب
علمت نافذ است خدایا پس درخواست می‌کنم بحق تمام مراتب علمت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ قَوْلِكَ بِأَرْضَاهُ وَ كُلُّ قَوْلِكَ رَضِيٌّ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِقَوْلِكَ كُلَّهُ
خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق پسندیده ترین سخن‌هایت در صورتی که تمام
سخن‌هایت پسندیده است خدایا پس درخواست می‌کنم به تمام سخن‌هایت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ مَسَائِلِكَ بِأَحَبِّهَا إِلَيْكَ وَ كُلُّهَا (وَ كُلُّ مَسَائِلِكَ) إِلَيْكَ حَبِيبَةٌ اللَّهُمَّ
إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَسَائِلِكَ كُلِّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق محبوب‌ترین حاجتی که برآورده‌ای در صورتی
که تمام حاجت‌ها که برآورده‌ای محبوب است خدایا پس درخواست می‌کنم به حق
تمام حاجاتی که برآورده‌ای

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ شَرَفِكَ بِأَشْرَفِهِ وَ كُلُّ شَرَفِكَ شَرِيفٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِشَرَفِكَ
كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به شریف‌ترین مراتب شرافت در صورتی که تمام
مراتب آن شریف است خدایا پس درخواست می‌کنم به حق تمام مراتب شرافت
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ سُلْطَانِكَ بِأَدْوَمِهِ وَ كُلُّ سُلْطَانِكَ دَائِمٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِسُلْطَانِكَ
كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به ابدیترین مقام پادشاهیت در صورتی که تمام آن
ابدی است خدایا پس درخواست می‌کنم به حق تمام مقام پادشاهیت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ مُلْكِكَ بِأَفْخَرِهِ وَ كُلُّ مُلْكِكَ فَافْخِرْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمُلْكِكَ كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق نیکوترین مراتب ملکیت در صورتی که تمام

مراتب آن نیکو است خدایا پس درخواست می‌کنم به تمام مراتب ملکیت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ عُلُوِّكَ بِأَعْلَاهُ وَ كُلُّ عُلُوِّكَ عَالٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِعُلُوِّكَ كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق عالی‌ترین مراتب بلندت در صورتی که تمام

مراتب آن عالی است خدایا پس درخواست می‌کنم به تمام مقامات بلندت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ مَنِّكَ بِأَقْدَمِهِ وَ كُلُّ مَنِّكَ قَدِيمٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَنِّكَ كُلَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق قدیمی‌ترین احسان‌هایت در صورتی که تمام

احسان‌هایت قدیم است خدایا پس درخواست می‌کنم به تمام احسان‌هایت

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ آيَاتِكَ بِأَكْرَمِهَا وَ كُلُّ آيَاتِكَ كَرِيمَةٌ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِآيَاتِكَ

كُلَّهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق گرامی‌ترین آیات در صورتی که تمام آیات

گرامی است خدایا پس درخواست می‌کنم به حق تمام آیات

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا أَنْتَ فِيهِ مِنَ الشَّانِ وَ الْجَبْرُوتِ وَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ شَأْنٍ وَحْدَهُ وَ

جَبْرُوتٍ وَحْدَهَا

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق هر چه که در آن شأن و جبروت جمع است و

به حق هر شأنی تنها و هر جبروتی تنها

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا تُجِيبُنِي (به) حِينَ أَسْأَلُكَ فَأَجِبْنِي يَا اللَّهُ

خدایا از تو درخواست می‌کنم به حق آن چیزی که اگر تو را به آن چیز بخوانم

اجابت می‌کنی پس تو دعایم اجابت فرما ای خدا.

ادعیه روزانه

یکی از آدابی که به ماه مبارک رمضان اختصاص داده‌اند، ادعیه روزانه ماه مبارک رمضان است. اول کسی که دعاهای روزانه ماه مبارک رمضان را گزارش کرده سیدعلی بن موسی بن جعفر بن طاووس مشهور به سید ابن طاووس (۶۶۴-۵۸۹ق) است و اثری از این دعاها در منابع پیش از سده ششم یافت نمی‌شود. هرچند راز و نیاز با خداوند، متوقف بر مأثور بودن (بیان معصومین) الفاظ و محتوای دعاها نیست، اما استناد آنها به معصوم و استفاده هدایتی از محتوای آنها به عنوان آموزه‌ای دینی، مشروط به اثبات صدور آن از معصوم است. در هر حال دعای اولین روز ماه مبارک رمضان را در ادامه می‌خوانید.

دعای روز اول

اقسام روزه‌داران

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ صِيَامِي فِيهِ صِيَامَ الصَّائِمِينَ وَ قِيَامِي فِيهِ قِيَامَ
الْقَائِمِينَ وَ نَبِّهْنِي فِيهِ عَنْ نَوْمَةِ الْغَافِلِينَ وَ هَبْ لِي جُرْمِي
فِيهِ يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ وَ اعْفُ عَنِّي يَا عَافِيَا عَنِ الْمُجْرِمِينَ»

«خدایا روزه‌ام را در این ماه روزه روزه‌داران و شب زنده‌داری‌ام را
شب زنده‌داری شب زنده‌داران قرار بده و از غفلت و بی خبری بیدارم کن، و ببخش
گناه‌م را این روز ای معبود جهانیان، و از من درگذر، ای درگذرنده از گناهکاران.»

آیت الله مجتهدی تهرانی در شرح دعای روز اول ماه مبارک رمضان آورده است:
اللَّهُمَّ اجْعَلْ صِيَامِي فِيهِ صِيَامَ الصَّائِمِينَ؛ خدایا روزه مرا روزه صائمین قرار بده؛
صائمین چه کسانی هستند؟ سه نوع روزه داریم؛ ۱- روزه عام - ۲روزه
خاص ۳- روزه خاص الخاص

روزه عام، همان روزه‌ای است که عموم مردم می گیرند؛ نمی خورند و
نمی آشامند، ولی متأسفانه به نامحرم هم نگاه می کند؛ گناه هم می کند؛
حجابش را هم مراعات نمی کند. بنابراین روزه عام روزه‌ای هست که انسان
تنها از اموری که روزه را باطل می کند خودداری می کند.

روزه خاص، روزه‌ای است که روزه‌دار علاوه بر اینکه از خوردن و آشامیدن خودداری می‌کند اعضاء و جوارحش هم روزه دارد؛ چشمش را هم از معصیت می‌بندد؛ سحر که روزه می‌گیرد نیت می‌کند که خدایا من همه اعضاء و جوارحم روزه است؛ گوشم غیبت نمی‌شنود، زبانم غیبت نمی‌کند، و ... این روزه خاص است.

روزه خاص الخاص، روزه‌ای هست که غیر از خدا هیچ چیز دیگری در دل روزه‌دار نباشد.

ویژگی قائمین و قیامی فیهِ قیامُ القائمین؛ خدایا در ماه رمضان قیام مرا قیام قائمین قرار بده؛ یعنی شب که نماز شب می‌خوانم، قیام قیام قائمین باشد، قائمین آنهایی هستند که در نماز از خوف خدا گریه و زاری می‌کنند. حاج میرزا علی محدث‌زاده پسر بزرگ شیخ عباس قمی (ره) نقل می‌کرد: پدرم وقتی نماز شب می‌خواند آن طور از خوف خدا گریه می‌کرد که ما از صدای گریه ایشان از خواب می‌پریدیم. قیام ما را قیام قائمین قرار بده؛ یعنی نماز مرا نماز عاشقانه قرار بده؛ برای نماز شب از خواب باید بپریم نه اینکه ساعت کوک کنیم تا بیدار شویم.

و نَبِّهْنِیْ فِیْهِ عَنْ نَوْمَةِ الْغَافِلِیْنَ؛ در این روز اول ماه رمضان مرا از خواب غفلت بیدار بکن؛ این هم دعای خوبی است، گناه نکنیم هر لحظه ممکن است مرگ از راه برسد مثلاً فلان آقای فروشنده دارد آب توی شیر

می‌ریزد، یک مرتبه سخته می‌کند، مرگ که خبر نمی‌کند و اینها غفلت است.

وَهَبْ لِي جُرْمِي فِيهِ يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ وَاعْفُ عَنِّي يَا عَافِيًا عَنِ الْمُجْرِمِينَ؛
خدایا در این ماه رمضان مرا ببخش ای خدایی که از گنهکاران می‌گذری.

دعای روز دوم

نزدیکی به رضایت خدا

«اللَّهُمَّ قَرِّبْنِي فِيهِ إِلَى مَرْضَاتِكَ، وَجَنِّبْنِي فِيهِ مِنْ سَخَطِكَ وَتَقَمَّاتِكَ وَوَقِّفْنِي فِيهِ لِقَرَاءَةِ آيَاتِكَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

«خدایا، مرا در این ماه به خشنودیات نزدیک کن، و از خشم و انتقامت برکنار دار، و به قرائت آیات موفق کن، ای مهربان‌ترین مهربانان.»

حجت‌الاسلام حسن شریعت‌زاده کارشناس مسائل دینی در توضیح این دعا این‌طور گفت:

در دعای امروز سخن از این است که خدایا، مرا در این ماه به خشنودیات نزدیک کن، این بدان مفهوم است که برای من رضای تو مهم است. در روایات مقتل سیدالشهداء سلام‌الله‌علیه چنین بیان شده که وقتی آن حضرت در روز عاشورا بر روی زمین و در قتلگاه افتاد صدا زد: «إِلَهِي رِضَى بِقَضَائِكَ تَسْلِيمًا لِمُرْكٍ لَا مَعْبُودَ سِوَاكَ يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ»

ما را از آن جهت مسلمان نامیده‌اند که تسلیم اوامر الهی باشیم هنگامی که می‌فرماید «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ» بر شما روزه نوشته شده است دیگر مجالی نیست برای اظهار نظر، دیگر جای این نیست که بگویم من نظرم این است و این نیست، تسلیم است و تطهیر است و مقام رضا تا بشویم عبد خدا.

جناب صدوق در کتاب فقیه می‌گوید که امام صادق علیه‌السلام فرمود: علت روز گرفتن آن بوده که خدا اراده فرموده انسان فقیر و انسان دارا در یک سطح قرار گیرند، اراده خدا بر این بوده تا میان خلقت تساوی برقرار کند. گرسنگی و درد را به غنی بچشانند تا نسبت به فقیر رقت کند و بر گرسنه رحم آورد.

در بخش دیگر دعا آمده که خدایا به من توفیق بده آیات کتابت را بخوانم. پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید خانه‌های خود را با تلاوت قرآن نورانی کنید. پیامبر صلی‌الله علیه و آله می‌فرمود برای هر چیزی بهاری است و بهار قرآن ماه رمضان است و عجیب‌تر آنکه در این ماه ثواب تلاوت یک آیه از قرآن معادل ثواب تلاوت کل قرآن است. خدایا به من عنایت کن تا بتوانم کتاب تو را اینگونه که تو دوست داری بخوانم، بفهمم و عمل کنم.

دعای روز سوم

بهره‌ای از تمام خیرات ماه

«اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ الذِّهْنَ وَالتَّنْبِيهَ وَبَاعِدْنِي فِيهِ مِنَ
السَّفَاهَةِ وَالتَّمْوِيهِ وَاجْعَلْ لِي نَصِيبًا مِنْ كُلِّ خَيْرٍ تُنْزِلُ
فِيهِ بِجُودِكَ يَا أَجُودَ الْأَجُودِينَ»

«خدایا در این ماه به من تیزهوشی و بیداری عنایت فرما و از بی‌خردی و اشتباه دورم ساز، و از هر خیری که در این ماه نازل می‌کنی برایم بهره‌ای قرار ده، به حق جود و بخشش ای بخشنده‌ترین بخشایش‌گران.»

فراز قابل توجه در این فراز، «وَاجْعَلْ لِي نَصِيبًا مِنْ كُلِّ خَيْرٍ» است؛ به این معنا که از خداوند می‌خواهیم نصیبی از هر تمام خیرات در این ماه برایمان قرار دهد. قطعاً خیراتی که خداوند برای ماه مهمان خود برای بندگانش قرار داده، بی‌شمار است، اما در رأس تمام خیرات و بلکه ریشه‌ی تمام خیر، وجود مقدس اهل بیت وحی علیهم‌السلام و اتصال به ولایت ایشان است، همچنان که امام صادق علیه‌السلام فرمود «نَحْنُ أَصْلُ كُلِّ خَيْرٍ»؛ یعنی ما ریشه‌ی هر خیری هستیم. در آیه ۸۶ سوره هود نیز خداوند وجود مقدس بقیت‌الله عجل‌الله تعالی فرجه را تماماً خیر معرفی کرده و ما را دعوت به ایشان می‌کند، آنجا که فرمود «بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ».

بنابراین بهترین خیری که خداوند می‌تواند نصیب بنده‌ی خود در این ماه کند، اتصال به ولایت عترت و بهره از نور ولایت آن انوار مقدس جهت خروج از ظلمات دنیا به عالم نور است.

دعای روز چهارم

نخستین کسی که با امام زمان عجل الله تعالی فرجه

بیعت می کند

«اللهم قَوِّنِي فِيهِ عَلَى إِقَامَةِ أَمْرِكَ وَادْفِنِي فِيهِ حَلَاوَةَ ذِكْرِكَ
وَأَوْزَعْنِي فِيهِ لِأَدَاءِ شُكْرِكَ بِكَرَمِكَ وَاحْفَظْنِي فِيهِ بِحِفْظِكَ
وَسِتْرِكَ يَا أَبْصَرَ النَّاظِرِينَ»

«خدایا، در این ماه برای برپا داشتن امرت نیرومند کن مرا و شیرینی ذکرت را به من بچشان و ادای شکرت را به من الهام فرما و به نگهداری و پرده پوشی خودت ای بیناترین بینایان.»

در یکی از فرازهای این دعا به نکته جالب توجهی اشاره شده است. در اول فراز می خوانیم «اللهم قَوِّنِي فِيهِ عَلَى إِقَامَةِ أَمْرِكَ»: اقامه امر در ظاهر شاید همان امر نماز و روزه باشد، اما با توجه به کلیت آموزه های قرآنی و روایی، در می بابیم امر خدا یا امر الله گستره وسیعی به حد امر ظهور امام عصر عجل الله تعالی فرجه دارد و یا هر امری که در مسیر برپایی امر ظهور باشد. به عنوان مثال امام صادق علیه السلام ذیل آیه اول سوره نحل: «أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» فرمود «أَوَّلُ مَنْ يُبَايِعُ الْقَائِمَ عَجْرَبِيلُ يَنْزِلُ فِي صُورَةِ طَيْرٍ أَبْيَضَ فَبَايَعَهُ ثُمَّ يَضَعُ رِجْلًا عَلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَرِجْلًا عَلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ ثُمَّ يَنَادِي بِصَوْتٍ طَلِقَ تَسْمَعُهُ الْخَلَائِقُ أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» یعنی اول فردی که با قائم عجل الله

تعالی فرجه بیعت کند، جبرئیل باشد. در صورت پرنده سپیدی فرود آید و با او بیعت کند، سپس یک پای خود را بر مسجد الحرام گذارد و پای دیگر را بر بیت المقدس و با ندای رسایی که همه مردم بشنوند، فریاد کند «أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» امر خدا آمد در آن شتاب نکنید. (کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۱)

دعای روز پنجم

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِيهِ مِنَ الْمُسْتَغْفِرِينَ، وَاجْعَلْنِي فِيهِ مِنْ عِبَادِكَ
الصَّالِحِينَ الْقَانِتِينَ، وَاجْعَلْنِي فِيهِ مِنْ أَوْلِيَائِكَ الْمُقَرَّبِينَ،
بِرَأْفَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

«خدایا مرا در این ماه از آمرزش جویان، و از بندگان صالح قانت، و از
اولیای مقربت قرار بده؛ به رأفت ای مهربان‌ترین مهربانان.»

در توضیح بند اول این دعا یعنی قرار گرفتن در جرگه مستغفرین، ذکر
این نکته لازم است که استغفار، حالتی از بنده است که پس از پشیمانی و
درخواست توبه از خداوند حاصل می‌شود و به این ترتیب خداوند
نقصان‌های فرد را ترمیم می‌کند و اثر وضعی را از فرد برمی‌دارد، همچنان
که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در روایتی فرمود «الَّذِمُّ عَلَى الْخَطِيئَةِ اسْتِغْفَارٌ؛ یعنی
پشیمانی از گناه، آمرزش خواهی است.»

بنابراین پایه سلوک به سوی خدا آن است که انسان مورد مغفرت خدا
قرار گیرد و بنده نیز هر روز این امر را از خدا طلب کند. از این جهت
است که در آیات و روایات بر استغفار خیلی تأکید شده است؛ به عنوان
مثال خداوند در آیه ۱۷ سوره آل عمران یکی از ویژگی‌های «عباد» را
استغفار جویان در سحرها معرفی می‌کند، می‌فرماید «الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْأَقْنَتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالسَّحَرِ؛ آنان (عبادی) که صبرکنندگان و
صادقان و قانتان و انفاق‌کنندگان و استغفارکنندگان در سحرهایند.»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز در اهمیت استغفار فرمود «أَكثِرُوا مِنْ الْإِسْتِغْفَارِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يُعَلِّمَكُمُ الْإِسْتِغْفَارَ إِلَّا وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَغْفِرَ لَكُمْ»؛ یعنی زیاد استغفار کنید؛ زیرا خداوند عز و جل استغفار را به شما یاد نداد، مگر برای این که می خواهد شما را بیامرزد.

آیت الله مجتهدی در توضیح این فراز می فرمود استغفار شرایط دارد؛ کسی که مال حرام خورده با استغفار درست نمی شود، بلکه باید صاحبان مال را راضی کند تا استغفار او پذیرفته شود؛ (به قول امیرالمؤمنین علیه السلام) اگر بدنت از مال حرام فربه و چاق شده است باید با روزه و کم خوردن، آن گوشت های حرام را آب کنی؛ اگر فردی قبلاً شب تا به صبح در مجلس طرب و گناه به سر می برده؛ الان که می خواهد توبه کند باید شب ها عبادت کند و احیاء بگیرد تا جبران گذشته بشود.

پس این که می گوییم؛ خدایا من را از مستغفرین قرار بده به این معناست که واقعا از گذشته خویش پشیمان باشم و حقوق مردم را ادا کنم؛ طوری نباشد که اگر گناهی کرده ام حالا که به آن گناه فکر می کنم از فکر کردن به آن گناه لذت ببرم؟! باید توبه راستین کرد. استغفار زبانی هم تأثیر دارد.

دعای روز ششم

کسانی که خدا آنها را رها کرده است

«اللَّهُمَّ لَا تَخْذُلْنِي فِيهِ لِتَعَرُّضِ مَعْصِيَتِكَ، وَلَا تَضْرِبْنِي
بِسَيِّئَاتِ نَقْمَتِكَ، وَ زَحْزَحْنِي فِيهِ مِنْ مُوجِبَاتِ سَخَطِكَ،
بِمَنْكَ وَأَيَادِيكَ، يَا مُنْتَهَى رَغْبَةِ الرَّأْغِبِينَ»

«خدایا مرا در این ماه به خاطر نزدیک شدن به نافرمانی‌ات تنها مگذار، و با
تازیانه‌های نقمت عذاب مکن، و از موجبات خشمت دورم بدار، به منت و
عطاهایت، ای نهایت دل‌بستگی دل‌شدگان.»

در فراز اول این دعا مسئله‌ای به نام «تعرُّض به معصیت» یا «خود را در
معرض معصیت خدا قرار دادن» مطرح شده است. این فراز از دعا در نهان
خود گویای آن است که تعرض به گناه سبب خذلان می‌شود. خذلان از
ریشه «خَذَلَ» به معنای رها کردن و یاری نکردن است (قاموس قرآن، ج ۲، ص ۲۳۲)
و خذلان یعنی یاری نرساندن و ترک کمک از کسی که گمان یاری‌اش
می‌رفت. (راغب، مفردات، ج ۱، ص ۵۸۸) متأسفانه گاهی خذلان را به «خواری» معنا
می‌کنند در حالی که واژه معادل خواری، «خَزَى» است و خداوند در آیاتی
از قرآن درباره «عذاب الخَزَى» یا عذابی که سبب خواری می‌شود، سخن
گفته است. (یونس ۹۸؛ فصلت ۱۶)

بر اساس این تعریف، معصیت خدا به مرور زمان سبب می‌شود خداوند دست از یاری انسان بردارد و او را به حال خود واگذارد تا در معرض حوادث و ناگواری‌ها قرار گیرد و به این ترتیب شاید به سوی او توبه و انابه کند. اما انسان مؤمنی که ناخواسته و یا بر اساس جهل و غفلت دست به معصیت خدا می‌زند، برای آنکه از قهر خدا بیم دارد، از خداوند درخواست می‌کند ما را به سبب این معصیت دچار خذلان نکن و از عذاب و نعمت ما را دور بدار.

اما بر اساس روایات، از اعمالی که خذلان و سلب توفیق الهی را برای انسان در پی دارد، عبارت‌اند از: تعلق خاطر به غیر خدا، ارتکاب گناه و آشکار کردن آن، ترک یاری امیرالمؤمنین علیه‌السلام در دعای رسول‌الله صلی‌الله علیه و آله در روز غدیر که فرمود «وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ»، ترک یاری مؤمن در صورت قدرت بر آن، خلف وعده و سپری کردن عمر در طلب دنیا.

دعای روز هفتم

دوام محضریت خدا

«اللهم اعنّی فیهِ علی صیامهِ و قیامهِ و جنّبی فیهِ من
هَفَوَاتِهِ و آثامِهِ و ارزُقنی فیهِ ذِکْرَکَ بِدَوامِهِ بِتوفیقِکَ یا
هادی المُضِلّین»

«خدایا یاری کن مرا در این روز بر روزه گرفتن و قیام (عبادت)
و دورم بدار در آن از بیهودگی و گناهان و روزیم کن در آن ذکر را
برای همیشه به توفیق خودت ای راهنمای گمراهان.»

در دعای روز هفتم ماه مبارک رمضان سه درخواست کلی از خداوند متعال داریم:
اول، یاری خواستن برای ادای روزه و قیام (عبادت)، دوم، دوری از بیهودگی و
گناهان و سوم، روزی شدن ذکر دائمی خدا.
در فراز سوم این دعا عبارت «ارزُقنی فیهِ ذِکْرَکَ بِدَوامِهِ» از ارزش بسیار
بالایی برخوردار است؛ چه اینکه در آیات فراوانی از قرآن نسبت به پایبندی
به «ذکر» تأکید شده است. حداقل دو معنی را برای ذکر بر شمرده‌اند: ۱-
ذکر زبانی ۲- یاد کردن. اما در اوج درجه معنایی ذکر، مفهومی به نام «قرب
و محضریت» قرار دارد. انسان مؤمنی که خود را در محضر احساس کند،
ناخودآگاه به یاد خدا است؛ در واقع تداوم یاد خدا برای انسان محضریت
می‌آورد و مؤمن در محضر، سعی دارد نسبت به حریم خدا خشیت داشته
باشد؛ یعنی هر عمل خطایی را از خود بروز ندهد.

این درجه از معنای ذکر را در آیات ۱۰ و ۱۱ سوره اعلی به وضوح می‌بینیم: «سَيَذْكُرُ مَنْ يَخْشَى»، «وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى». یعنی به زودی (به ذکر تو) متذکر می‌شود آنکه اهل خشیت است و آنکه شقاوت بیشتری دارد، از آن (ذکر) دور می‌شود. در این دو آیه «سَيَذْكُرُ» در مقابل «يَتَجَنَّبُهَا» قرار دارد و به اعتبار «تُعَرَفُ الْأَشْيَاءُ بِالضِدَادِهَا» که اشیاء با ضدشان شناخته می‌شوند، اگر «سَيَذْكُرُ» به معنای «قُرْب» تا رسیدن به محضریت است، «يَتَجَنَّبُهَا» نیز به معنای دوری (از ذکر) است. از این جهت اهل خشیت آن عده از مؤمنانی هستند که به قدری در محضریت خدا قرار دارند که نسبت به آلودگی حریم خدا به خطا و گناهان «بیم» دارند؛ لذا عملی انجام نمی‌دهند که مخالف محضریت الهی باشد. لذا در این دعا دوام محضریت خدا در تمام طول ایام سال را می‌طلبیم که این خود بهترین توفیق خداوند است.

دعای روز هشتم

خانه‌ای در بهشت برای شادکننده یتیمان

«اللهم ارزُقنی فیهِ رَحْمَةً الْاِیْتَامِ وِ اطْعَامِ
الطَّعَامِ وِ افْشاءِ السَّلامِ وِ صُحْبَةِ الْکِرَامِ بِطَوْلِكَ یا
ملجاً الّاٰملین»

«خدایا روزیم کن در آن ترحم بر یتیمان و طعام کردن بر مردمان
و افشای سلام و مصاحبت کریمان به فضل خودت ای پناه آرزومندان.»

در دعای روز هشتم ماه مبارک رمضان چهار درخواست از خداوند متعال داریم: روزی کردن ترحم بر یتیمان، اطعام دادن، آشکارا سلام کردن، همنشینی با اهل کرامت: در فراز اول از خداوند درخواست داریم تا رحمت بر یتیمان را روزی‌مان کند؛ همین امر نشان می‌دهد نیکویی به ایتام از توفیقات خداوند بر انسان است. «یتیم» در اصل به معنای تنها و منفرد است و از یتَم، یتِمْ، یتِماً و یتِماً است و در افراد انسان به انقطاع و جدایی کودک از پدر یا از دست دادن او - قبل از سن بلوغ - اطلاق می‌شود؛ پس کودک بی‌پدر را گویند یا از بین انسان‌ها، آن‌که پدر از دست داده باشد و به حد مردان نرسیده باشد. در اصطلاح فقهی به کسی گفته می‌شود که پدرش را قبل از بلوغ از دست داده است. احسان، انفاق، اطعام، احترام، رسیدگی به امور یتیم و سرپرستی آن‌ها از سفارشات قرآن و روایات درباره ایتام است.

در قرآن و روایات احادیث بسیار متعددی مبنی بر تکریم یتیم وارد شده است. خداوند در قرآن در پاره‌ای از آیات ضمن تأکید بر اعتنا به یتیم و دادن حق و حقوق آنها، هرگونه بی‌اعتنایی به ایشان را علامت کفر و نفاق می‌شمارد و می‌فرماید «أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْدينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ؛ آیا دیدی آن را که دین و روز قیامت را دروغ می‌پندارد، پس او کسی است که یتیم را از خود می‌راند.» (ماعون ۲) یا در جای دیگر می‌فرماید «...وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ...؛ از تو درباره یتیمان می‌پرسند، بگو: اصلاح کار آنان بهتر است و اگر زندگی خود را با زندگی آنها بیامیزید، آنها برادران دینی شما هستند.» (بقره ۲۲۰)

معصومین علیهم السلام نیز احادیث قابل ملاحظه‌ای در تکریم و مراقبت نسبت به یتیم بیان فرمودند. رسول الله صلی الله علیه و آله در روایتی، بهترین خانه را منزلی معرفی کردند که در آن، یتیم تکریم شود: خَيْرُ بُيُوتِكُمْ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ مُّكْرَمٌ؛ بهترین خانه‌های شما خانه‌ای است که در آن طفل یتیمی مورد مهر و عطوفت قرار بگیرد. (مواعظ عددیه، ص ۱۹) همچنین از آخرین توصیه‌های امیرالمؤمنین علیه السلام در وصیتنامه‌شان، سفارش درباره یتیمان بود، آنجا که فرمود «اللَّهُ اللَّهُ فِي الْيَتَامَى؛ فَلَا تَغْبُوا أَفْوَاهَهُمْ وَلَا يَضِيعُوا بِحَضْرَتِكُمْ؛ یعنی از خدا بترسید و درباره ایتام، خدا را شاهد و ناظر بگیرید؛ مبادا آن‌ها گاهی سیر و گاهی گرسنه بمانند و در جمع شما حقشان ضایع و پایمال شود. (نهج البلاغه، (وصیت‌نامه، ص ۴۷) و در جای دیگر، نیکویی به

یتیمان را بهترین احسان شمردند: مِنْ أَفْضَلِ الْبِرِّ الْأَيْتَامُ؛ یعنی یکی از والاترین مراتب نیکوکاری لطف و احسان نسبت به یتیمان است. (فهرست غرر، ص ۴۳۱)

در آخر اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله در روایتی زیبا درباره مقام شادکنندگان یتیمان فرمود «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَارًا يُقَالُ لَهَا «دَارُ الْفَرَحِ» لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا مَنْ فَرَّحَ يَتَامَى الْمُؤْمِنِينَ؛ بهشت، خانه‌سراییی دارد به نام «دارالفرح» (خانه شادی)، تنها کسانی وارد آنجا می‌شوند که ایتام مؤمنین را شاد و خرم کرده باشند. (نهج الفصاحه، ج ۱، ص ۱۷۵)

دعای روز نهم

تفسیری از رحمت خدا در دعای صحیفه

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِيهِ نَصِيْبًا مِنْ رَحْمَتِكَ الْوَاسِعَةِ، وَاهْدِنِي فِيهِ
لِبَرَاهِينِكَ السَّاطِعَةِ، وَخُذْ بِنَاصِيَّتِي إِلَى مَرْضَاتِكَ الْجَامِعَةِ،
بِمَحَبَّتِكَ يَا أَمَلَ الْمُشْتَاقِينَ»

«خدایا برای من در این ماه بهره ای از رحمت گسترده ات قرار
ده، و به جانب دلایل درخشانت راهنمایی کن، و به سوی
خشنودی فراگیری متوجه کن، به محبت ای آرزوی مشتاقان.»

در دعای روز نهم ماه مبارک رمضان سه درخواست را از خداوند طلب
می‌کنیم: ۱- نصیبی از رحمت واسعه خدا ۲- راهنمایی بسوی برهان‌های
روشن ۳- بردن بسوی رضایت فراگیر الهی.

در فراز اول این دعا از خداوند نصیبی از رحمت واسعه‌ای که در عالم
قرار داده، درخواست می‌کنیم؛ همچنان که خداوند در قرآن می‌فرماید «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» یعنی رحمت همه چیز را در بر گرفته است. (اعراف ۱۵۶)
و در دعای کمیل، امیرالمؤمنین علیه‌السلام خداوند را به همین رحمت
واسعه‌اش سوگند می‌دهد و می‌فرماید «بِرَحْمَتِكَ الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ». این
آیه گویای آن است که خداوند قاعده‌ای را در عالم قرار داده، به این

ترتیب که رحمتش همه اشیاء را در بر گرفته است و رحمت در یک تعریف کلی یعنی «عطای بدون استحقاق».

انسان مؤمن به خدا بارها در زندگی خود مشاهده می‌کند که خداوند خطاها و گناهان او را با یک توبه مورد قبول قرار می‌دهد و بلکه گاهی نعمت را جایگزین نعمت می‌کند؛ امام سجاد علیه‌السلام در صحیفه سجادیه این نوع رفتار خداوند را اینگونه توضیح می‌دهد: «يَا مُبَدِّلَ السَّيِّئَاتِ بِأُضْعَافٍ مِنَ الْحَسَنَاتِ» یعنی ای تبدیل‌کننده بدی‌ها به چند برابر نیکی‌ها. بنابراین ضروری است خداوند را با رحمتش بشناسیم و بدانیم اگر سختی‌ای در زندگی وجود دارد و یا گاهی خداوند اثر گناهان را در وجودمان و زندگی‌مان جریان می‌دهد، از باب رحمت و از جنبه تربیت عبد نسبت به معبود است.

دعای روز دهم

حد توکل در حدیث نبوی

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِيهِ مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَيْكَ
وَاجْعَلْنِي فِيهِ مِنَ الْفَائِزِينَ لَدَيْكَ وَاجْعَلْنِي فِيهِ مِنَ
الْمُقَرَّبِينَ إِلَيْكَ بِإِحْسَانِكَ يَا غَايَةَ الطَّالِبِينَ»

«خدایا قرار بده مرا در این روز از متوکلان به درگاهت و مرا نزد
خودت از رستگاران و از مقربان درگاهت قرار بده؛ به حق احسانت ای
منتها مقصود خواهندگان.»

در دعای روز دهم ماه مبارک رمضان سه درخواست از خداوند داریم:
قرار گرفتن در جرگه اهل توکل، قرارگیری در صف رستگاران و نیز قرار
گرفتن در بین مقربان درگاه خداوند.

در فراز اول این دعا از خداوند درخواست داریم که ما را در جرگه اهل
توکل قرار دهد. در توضیح این فراز از دعا این روایت نبوی جای دقت
دارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله (در مقام معلم) از جبرئیل علیه السلام
(در مقام شاگرد) پرسید: توکل به خداوند عزّ و جلّ چیست؟ او در جواب
گفت «الْعِلْمُ بَأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَا يَضُرُّ وَلَا يَنْفَعُ وَلَا يَعْطَى وَلَا يَمْنَعُ، وَاسْتِعْمَالُ الْيَأْسِ مِنَ الْخَلْقِ، فَإِذَا
كَانَ الْعَبْدُ كَذَلِكَ لَمْ يَعْمَلْ لِأَحَدٍ سِوَى اللَّهِ وَلَمْ يَرْجِ وَلَمْ يَخَفْ سِوَى اللَّهِ وَلَمْ يَطْمَعْ فِي أَحَدٍ سِوَى
اللَّهِ، فَهَذَا هُوَ التَّوَكُّلُ.» به این معنا که توکل یعنی دانستن اینکه مخلوق ضرر و

نفعی ندارد، نه می‌بخشد و نه توان منع از آن را داراست. و نیز از آنچه که نزد مردم است مأیوس باشد. اگر چنین شد، بنده برای غیر خدا عملی انجام نمی‌دهد و به غیر او امید نداشته و از غیر او هراسی ندارد و به کسی غیر از خداوند طمع ندارد و این همان توکل است.»

یا اینکه ابوبصیر می‌گوید امام صادق علیه‌السلام می‌گوید چیزی نیست مگر اینکه تعریفی دارد، عرض کردم: حدود و تعریف توکل چیست؟ فرمود: یقین. عرض کردم تعریف یقین چیست؟ فرمود: از چیزی غیر خداوند نه‌راسی. لَيْسَ شَيْءٌ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ، قال: قلت: جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا حَدُّ التَّوَكُّلِ؟ قال: اليقين، قلت: فَمَا حَدُّ اليقين؟ قال: إِلَّا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ شَيْئاً. (الكافي (ط - الإسلامية)، ج ۲، ص: ۵۷)

دعای روز یازدهم

آثار و ثمرات احسان

«اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ فِيهِ الْإِحْسَانَ، وَ كَرِّهْ إِلَيَّ فِيهِ
الْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ، وَ حَرِّمْ عَلَيَّ فِيهِ السَّخَطَ وَالنِّيرَانَ،
بِعَوْنِكَ يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ»

«خدایا در این ماه احسان را پسندیده من کن، و فساق و عصیان
را مورد کراهت من قرار بده و خشم و آتش برافروخته را بر من
حرام کن؛ به یاریات ای فریادرس دادخواهان.»

احسان در لغتبه معنای زیبایی، خوبی، نیکی، شایستگی، مورد پسند و ...
به کار رفته است و در اصطلاح با توجه به گستردگی مصادیق تعریف
واحدی ارائه نشده است، اما به معنای رساندن نفع نیکو و شایسته ستایش
به دیگری، کاری که از سر آگاهی و به شکل شایسته انجام پذیرد و نیز
انجام کاری به شکل نیکو و با انگیزه خدایی و رساندن خیر یا سودی به
دیگری بدون چشمداشت هرگونه پاداش، تعریف شده است؛ امیرالمؤمنین
علیه السلام هر کار معروفی را احساس معرفی کرده، فرمود «كُلُّ مَعْرُوفٍ
إِحْسَانٌ» (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۷۹) و حتی در روایتی، آن را رأس فضل
برشمردند «الْإِحْسَانُ رَأْسُ الْفَضْلِ» (عیون الحکم و المواعظ (للشی)، ص ۵۰) در پاره‌ای
دیگر از روایات به معرفی برخی از مصادیق احسان پرداختند؛ مانند «الْإِحْسَانُ

مَحَبَّةٌ؛ یعنی محبت نوعی احسان است و یا «البَشَاشَةُ احسانٌ» یعنی خوشرویی، احسان است.

اما احسان، آثار معنوی بسیار مثبتی را در جنبه‌های فردی و اجتماعی در پی دارد. این آثار در روایات ما بازتاب داده شده است؛ از جمله آنکه فرمودند به وسیله احسان قلب‌ها تسخیر می‌شوند «بِالْإِحْسَانِ تُمْلِكُ الْقُلُوبُ»، و یا اینکه احسان، سبب تداوم محبت و دوستی بین افراد می‌شود «مَنْ أَحْسَنَ إِلَى النَّاسِ اسْتَدَامَ مِنْهُمْ الْمَحَبَّةَ» و یا فرمودند با احسان، گناهان به وسیله مغفرت پوشیده می‌شود و مجد عظمت می‌یابد. «بِالْإِحْسَانِ تَغْمَدُ الذُّنُوبُ بِالْغُفْرَانِ يَعْظُمُ الْمَجْدُ».

دعای روز دوازدهم

گنجی که فانی نمی شود

«اللهم زیننی فیهِ بالسَّترِ و العَفافِ؛ و استرنی فیهِ بلباسِ
القَنوعِ و الکَفافِ؛ و احمِلنی فیهِ علی العَدْلِ و الإنصافِ؛ و امنی
فیهِ من کلِّ ما أخافُ بعِصمتکَ یا عِصْمَةَ الخائِفينَ»

«خدایا مرا در آن با پوشش و پاکدامنی زینت بده و بپوشانم در آن
جامه قناعت و خودداری؛ و وادارم کن در آن بر عدل و انصاف؛ و
آسوده‌ام دار در آن از هر چیز که می ترسم؛ به نگاهداری خودت ای
نگه‌دار خائفان.»

قناعت در لغت، به معنای راضی بودن به آنچه قسمت و روزی انسان
است، یا راضی بودن به قلیل و کم و یا به معنای اکتفا کردن به اندک از
آنچه مورد نیاز انسان است. قناعت در اصطلاح، حالتی است برای نفس
که باعث اکتفا کردن آدمی به قدر حاجت و ضرورت است. همچنین گفته
شده قناعت در اصطلاح، عبارت از این است که انسان بیش از هر چیز به
خداوند متعال متکی و هرچه در اختیار دارد خشنود و سازگار باشد و با
عزت نفس و آبرومندی به سر برد و هیچ‌گاه چشم‌داشتی به دیگران نداشته،
از نداشتن امور مادی و کمبودها اندوهگین و حسرت‌زده نباشد.

از پیامدهای مثبتی که برای قناعت در روایات می‌بینیم، عزت و سر فرازی، گنج بی پایان و قناعت و بی‌نیازی است؛ به عنوان مثال رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: قناعت گنجی است که فانی نمی‌شود و نیز فرمود: قناعت مالی است که تمام نمی‌شود. یا درباره عزت، قرآن به صراحت بیان می‌کند که «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ» یعنی عزت مخصوص خداوند، رسول خدا و مؤمنان است؛ این عزت و سر فرازی اهمیتش به قدری است که به انسان مؤمن اجازه داده نشده است که به هیچ وجه خود را در مقابل دیگران خوار و زبون کند. امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: هیچ کس از شخص قانع عزیزتر نیست، یا فرمود «قناعت وسیله عزّت است». (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۹۲)

دعای روز سیزدهم

عملی که سبب طهارت روح می‌شود

«اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي فِيهِ مِنَ الدَّنَسِ وَالْأَقْذَارِ، وَصَبِّرْنِي فِيهِ
عَلَى كَائِنَاتِ الْأَقْذَارِ، وَوَقِّئْنِي فِيهِ لِلتُّقَى وَصُحْبَةِ الْأَبْرَارِ،
بِعَوْنِكَ يَا قُرَّةَ عَيْنِ الْمَسَاكِينِ»

«خدایا مرا در این ماه از آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها پاک کن، و بر شدنی‌های مورد
تقدیرت شکیبایم گردان، و به پرهیزگاری و همنشینی با نیکان توفیقم بده، به
یاری‌ات ای نور چشم درماندگان.»

در فراز اول این دعا از خداوند می‌خواهیم ما را از آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها
تطهیر کند. «دَنَس» و «اقدار» به معنای آلودگی و چرک است که در مورد
چرک پیراهن هم به کار می‌رود. این فراز اشاره به آلودگی روحی انسان
دارد؛ یعنی همچنان که لباس انسان دچار چرک و آلودگی می‌شود، بر روح
انسان هم به دلیل گناهان یا خطاهای مختلف گرد و غبار می‌نشیند. در این
شرایط از خداوند درخواست می‌کنیم روحمان را تطهیر کند.

اما از جمله نکاتی که سبب تطهیر روح می‌شود، استغفار است. رسول
الله صلی الله علیه و آله در روایتی فرمود «إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أُذْنِبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ
فِي قَلْبِهِ، فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُلِيَ قَلْبُهُ» یعنی هرگاه مؤمنی مرتکب به گناهی
شود، نقطه سیاهی بر قلب او می‌نشیند؛ اگر توبه و استغفار کند، آن نقطه
سیاه از قلبش شسته خواهد شد.»

دعای روز چهاردهم

ارتباط گناه و نزول بلا

«اللَّهُمَّ لَا تُؤَاخِذْنِي فِيهِ بِالْعَثَرَاتِ، وَأَقِلْنِي فِيهِ
مِنَ الْخَطَايَا وَالْهَفَوَاتِ، وَلَا تَجْعَلْنِي فِيهِ غَرَضًا لِلْبَلَايَا
وَالْآفَاتِ، بِعِزَّتِكَ يَا عِزَّ الْمُسْلِمِينَ»

«خدایا مرا در این ماه بر لغزش‌ها سرزنش مکن، و از خطاها و
اشتباهات در این روز درگذر، و هدف بلاها و آفات قرار مده، به عزّت
ای عزّت مسلمانان.»

همان‌طور که می‌دانیم، لغزش انسان مقدمه افتادن در ورطه گناه و خطاها
و گناهان نیز بسترساز ریزش بلاها و نعمت‌هاست. انسانی که دچار لغزش
آنی و یا اشتباهی مرتکب می‌شود، باید سریع متوجه خداوند شود و از او
طلب استغفار و عافیت کند تا به این ترتیب خطا و گناه عادت او نشود؛
چه اینکه گناهان در عاقبت فرد بسیار تأثیر منفی دارند که از جمله آنها
نزول بلاها و آفات زمینی و آسمانی است؛ همچنان که در جنبه اجتماعی
نیز چنین اثراتی دارد؛ یعنی اگر در جامعه‌ای گناه آشکار شود و انجام کار
معروف به حاشیه برود، آن سرزمین دچار بلاهای متعددی می‌شود که
نمونه آن در اقوام گذشته رخ داد و خداوند سرگذشت آنها را در قرآن بیان
فرمود؛ از این جهت است که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در دعای مشهور به

کمیل به ما می آموزد که «خدایا گناهای که سبب نزول بلا می شود مورد
 مغفرت قرار بده «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي الذُّنُوبَ الَّتِي تُنْزِلُ الْبَلَاءَ.»

دعای روز پانزدهم

۴ نشانه اهل خشوع

«اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ طَاعَةَ الْخَاشِعِينَ وَ اشرحْ فِيهِ
صَدْرِي بِإِنَابَةِ الْمُخْبِتِينَ بِأَمَانِكَ يَا أَمَانَ الْخَائِفِينَ»

«خدایا در این ماه طاعت فروتنان را نصیبم کن و سینه‌ام
را برای انابه همانند بازگشت خاضعان باز کن به امان دادنت
ای امان ده هراسندگان»

در فراز اول این دعا از خداوند درخواست داریم طاعت خاشعان را
نصیب ما فرماید. خشوع در لغت، به معنای اظهار نهایت فروتنی یا
خاکساری در برابر دیگری با پایین آوردن سر، و نگاه کردن به زمین و فرو
کاستن از صدا و نگاه است و در این فراز، خشوع در برابر خداوند متعال
است.

* در قرآن کریم، گاه خشوع به قلب انسان نسبت داده شده، مانند «الْمُ
يَا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ» یعنی آیا برای
کسانی که ایمان آورده اند، وقت آن نرسیده که دل‌هایشان به یاد و حقیقتی
که نازل شده، نرم شود.»

* و گاه چشم انسان با آن توصیف شده، مانند «خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ» یعنی چشم‌هایشان به زیر افتاده.

* و گاه صداها با آن توصیف شده است، مانند «وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا» یعنی صداها برای خدای مهربان، فرو می‌افتد و جز صدایی آهسته نمی‌شنوی.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نشانه‌های خاشع را در چهار گزاره معرفی کردند:

«أَمَّا عَلَامَةُ الْخَاشِعِ فَأَرْبَعَةٌ: مُرَاقَبَةُ اللَّهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَرُكُوبُ الْجَمِيلِ وَالتَّفَكُّرُ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ الْمُنَاجَاةُ لِلَّهِ» یعنی نشانه خاشع چهار چیز است: حساب بردن از خدا در نهان و آشکار، انجام کارهای نیک، اندیشیدن برای روز قیامت، و راز و نیاز با خدا.

همچنین در احادیث، درباره نفاق در خشوع سخن به میان آمده است. در این باره رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود «إِيَّاكُمْ وَتَخَشُّعَ النَّفَاقِ، وَهُوَ أَنْ يُرَى الْجَسَدُ خَاشِعًا وَالْقَلْبُ لَيْسَ بِخَاشِعٍ» یعنی از خاشع‌نمایی منافقانه پرهیزید و آن، چنین است که بدن را خاشع نشان دهی در حالی که دل خاشع نیست.» (تحف العقول، ص ۶۰)

دعای روز شانزدهم

سه معیار رفیق خوب در بیان عیسای نبی

«اللهم وَفَّقْنِي فِيهِ لِمُوَافَقَةِ الْأَبْرَارِ وَجَنِّبْنِي فِيهِ
مُرَافَقَةَ الْأَشْرَارِ وَأُونِنِي فِيهِ بِرَحْمَتِكَ أَلِي دَارِ الْقَرَارِ
بَالِهَيْتِكَ يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ»

«خدایا توفیقم بده در آن به سازش کردن نیکان و دورم دار در آن از
رفاقت بدان و جایم ده در آن با مهرت به سوی خانه آرامش به خدایی
خودت ای معبود جهانیان.»

در دعای روز شانزدهم ماه مبارک رمضان از خداوند سه درخواست
داریم؛ توفیق بر وفق یافتن با ابرار، دوری از رفاقت با اشرار و پناه دادن
در این روز. در فراز دوم این دعا از خداوند درخواست داریم ما را از
رفاقت با اشرار دور بدارد. آیت الله مجتهدی در این باره می فرمود:

«خدایا کاری کن که من با بدان رفیق نشوم، با اهل دود و دم رفیق نشوم،
با سیگاری هم رفیق نشو، اگر پسر عموی شما سگ بغل می کند با او
رفیق نشو، حالا چون از ارحام است و صله رحم باید کرد در حد یک
تلفن و سلام و احوال پرسی با او رابطه داشته باشید؛ با رَحِم باید سلام و
علیک کرد، ولی اگر اهل تقوی نیست با او رفیق نشو. با کسانی که متدین

هستند رفیق شو. حواریون از حضرت عیسی (علی نبینا و آله و علیه السلام) سؤال کردند که با چه کسی مجالست کنیم؟ فرمود:

اول - کسی که دیدن او شما را به یاد خدا می اندازد «مَنْ يُذَكِّرُكُمْ اللَّهَ رُؤْيَاهُ»
 دوم - کسی که کلام او بر علم شما بی افزاید «مَنْ يَزِيدُ فِي عِلْمِكُمْ مَنطِقُهُ»
 سوم - کسی که عمل او رغبت شما را نسبت به آخرت زیاد کند «مَنْ يَرْغِبُكُمْ فِي الْآخِرَةِ عَمَلُهُ» با کسی مجالست کن که یک پله از تو بالاتر است؛
 اهل نماز شب و یاد خدا باشد»

دعای روز هفدهم

بهترین درجه از عمل

«اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيهِ لَصَالِحِ الْأَعْمَالِ وَأَقْضِ لِي فِيهِ الْحَوَائِجَ وَالْأَمَالَ يَا مَنْ لَا يَحْتَاجُ إِلَى التَّفْسِيرِ وَالسُّؤَالِ، يَا عَالِمًا بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.»

«خدایا مرا در این ماه به سوی کارهای صالح هدایت فرما و حاجت‌ها و آرزوهایم را برآور؛ ای آن که نیاز به روشننگری و پرسش ندارد، ای آگاه به آنچه در سینه جهانیان است، بر محمد و خاندان پاکش درود فرست.»

در فراز اول این دعا از خداوند درخواست هدایت برای انجام اعمال صالح داریم. دربارهٔ عملکرد اعمال در قرآن حداقل سه درجه وجود دارد: اول، اعمالی که بد یا سوء هستند، مثل «وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا؛ و هر که عمل بدی انجام دهد یا ظمی بر خود کند، سپس از خداوند طلب استغفار کند، خداوند را غفور و رحیم می‌یابد.» (نساء ۱۱۰)

دوم، اعمالی که خیر هستند: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ؛ و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما هدایت می‌کردند، و به ایشان انجام دادن کارهای نیک

و برپاداشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم و آنان پرستنده ما بودند.»

(انبیاء ۷۳)

سوم، اعمالی که صالح هستند، مثل «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ» (فصلت ۴۶) عمده آیاتی که درباره اعمال صالح وجود دارد با تعبیر «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» است که با این تعبیر به ۵۰ مورد می‌رسد.

مجموع این دست آیاتی که اختصاص به عمل صالح دارند حداقل دارای دو پیام است:

اول اینکه بهترین درجه عملی که به دنبال ایمان صحیح صورت می‌گیرد، اعمال صالح است؛ مضاف بر اینکه باید طبق سیاق این ۵۰ آیه دید کدام درجه از ایمان در آن آیات مدنظر است؛ چه اینکه گاهی خداوند از ایمان به آیات سخن می‌گوید و یا گاهی درباره ایمان به انبیاء و کتب و ملائکه.

دوم اینکه خداوند در قبال ایمان صحیح، به سرعت عمل صالح می‌خواهد؛ یعنی ایمان باید همراه با عمل صالح باشد و صرفاً با باور قلبی داشتن نیست.

سوم اینکه عمل صالح درجه‌ای بالاتر از عمل خیر یا حسنه است؛ همچنان که به هر کار عمل یا رفتار نیک، عمل خیر اختصاص می‌گیرد، اما عملی که پشتوانه آن ایمان صحیح باشد، عمل صالح است.

دعای روز هجدهم

زمانی از روز که درهای آسمان گشوده می شود

«اللَّهُمَّ نَبِّهْنِي فِيهِ لِبَرَكَاتِ أَسْحَارِهِ وَنَوِّرْ فِيهِ قَلْبِي بِضِيَاءِ
أَنْوَارِهِ وَخُذْ بِكُلِّ أَعْضَائِي إِلَى اتِّبَاعِ آثَارِهِ بِنُورِكَ يَا مُنَوِّرَ
قُلُوبِ الْعَارِفِينَ»

«خدایا آگاهم ساز در این ماه از برکات سحرهای آن و نورانی کن در آن دلم را
به پرتو انوار آن و بگمار تمام اعضا و جوارحم را به پیروی کردن آثارش به نور
خود ای روشنی دهنده دل‌های عارفان»

در فرازهایی از این دعا از خداوند می‌خواهیم ما را نسبت به برکات
سحرهای ماه مبارک رمضان متنبه و هشیار کند؛ این فراز گویای آن است
که خداوند سحر این ماه شریف را بسیار با برکت قرار داده، اما گاهی
خطاها سبب غفلت انسان از این ساعت نورانی می‌شود.

سحر به آخر شب، نزدیک طلوع فجر و پیش از طلوع فجر نیز تعریف
شده است. برخی آن را به یک سوم پایانی شب تعریف کرده‌اند و سحر
را بهترین زمان برای دعا دانسته‌اند که دعا در این زمان مستحب است. در
حدیثی از امام باقر علیه‌السلام آمده است «بر شما باد به دعا کردن هنگام
سحر تا طلوع خورشید. این زمان ساعتی است که درهای آسمان گشوده،
روزی‌ها تقسیم و حاجت‌های بزرگ برآورده می‌شود» (وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۶۷۶)

در قرآن کریم استغفار در سحرگاه از ویژگی‌های بندگان خاص خدا شمرده شده است، آنجا که فرمود «الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَائِمِينَ وَ الْمُتَّقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ» (آل عمران ۱۶)

دعای روز نوزدهم

اعمالی که سبب نابودی نیکی‌ها می‌شود

«اللهم وفرّ فيه حظّي من برّكاته وسهّل سبيلي الى خيراته

ولا تحرمني قبول حسناته يا هادياً الى الحقّ المبين»

«خدایا زیاد بگردان در آن بهره مرا از برکاتش و آسان کن

راه مرا به سوی خیرهایش و محروم نکن ما را از پذیرفتن

نیکی‌هایش، ای راهنمای به سوی حق آشکار.»

آیت الله مجتهدی درباره یکی از فرازهای این دعا می‌فرماید: در فراز سوم این دعا می‌خوانیم «وَلَا تَحْرِمْنِي قَبُولَ حَسَنَاتِهِ؛ خدایا مرا از قبول حسنات این روز محروم نکن». یعنی خدایا اگر کار خوبی می‌کنم اهل نماز شب و دعای ابو حمزه و ... هستم، حسنات آن اعمالم را به من برسان و محرومم نکن؛ یعنی کاری نکنم که آن حسناتم از بین برود؛ مثلاً اگر یک غیبت کنم تمام اعمال ۴۰ روزه من از بین می‌رود، در حدیث آمده است که اگر کسی غیبت کند عبادات ۴۰ روزه او در نامه کسی که مورد غیبت قرار گرفته است نوشته می‌شود.

از این رو اگر کسی غیبت شما را کرد باید برای او چشم روشنی هم ببرید، چون تا ۴۰ روز هر کار خیری که بکند در نامه اعمال شما ثبت می‌شود؛ در جامع السعادت آمده است که شخصی مورد غیبت قرار گرفت و آن شخص برای غیبت‌کننده هدیه فرستاد و تشکر کرد. باید هر روز بگوییم که خدایا کاری کن که حسناتم مورد قبول تو واقع بشود.

دعای روز بیست و دوم

۷ عملی که رضایت خدا را در پی دارد

«اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي فِيهِ أَبْوَابَ فَضْلِكَ، وَ أَنْزِلْ عَلَيَّ فِيهِ بَرَكَاتِكَ، وَ وَفِّقْنِي فِيهِ لِمُوجِبَاتِ مَرْضَاتِكَ، وَ أَسْكِنْنِي فِيهِ بُحْبُوحَاتِ جَنَّتِكَ، يَا مُجِيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ».

«خدایا در این ماه درهای فضلت را به روی من بگشا، و برکات را بر من نازل فرما، و به موجبات خشنودی‌ات موفقم بدار، و در میان بهشت‌هایت جایم ده، ای برآورنده خواهش درماندگان.»

در یکی از فرازهای این دعا از خداوند درخواست می‌کنیم به ما توفیق دهد تا کارهایی انجام دهیم که موجب رضایت او می‌شود؛ چه اینکه اگر انسان به فکر جلب رضایت خداوند باشد حداقل دو ثمره برای او خواهد داشت: مصونیت از ریا، هدفمند کردن اعمال و نیات. در احادیث معصومین علیهم‌السلام احادیث متعددی برای کسب رضایت خداوند وارد شده است.

امام جواد علیه‌السلام در حدیثی، سه رفتار را برای رسیدن به رضوان الهی مطرح کرده، فرمود «ثَلَاثٌ يَبْلُغُنَّ بِالْعِبَادِ رِضْوَانَ اللَّهِ كَثْرَةُ الْإِسْتِغْفَارِ وَ خَفْضُ الْجَانِبِ وَ كَثْرَةُ الصَّدَقَةِ»؛ یعنی سه چیز است که رضوان خداوند متعال را به بنده

می‌رساند: زیاد استغفار کردن، فروتنی و زیاد صدقه دادن.» (کشف‌الغمّه، ج ۲، ص ۳۴۹) و یا امام سجاد علیه‌السلام فرمود: چهار خصلت است که در هر کس باشد، ایمانش کامل، گناهانش بخشوده خواهد بود و در حالتی خداوند را ملاقات می‌کند که از او راضی و خوشنود است: ۱- تقوای الهی با کارهایی که برای مردم به دوش می‌کشد، ۲- راستگویی و صداقت با مردم، ۳- حیا و پاکدامنی نسبت به تمام زشتی‌های در پیشگاه خدا و مردم ۴- خوش اخلاقی و خوش‌برخوردی با خانواده خود. أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمَلَتْ إِسْلَامُهُ وَ مُحِصَّتْ ذُنُوبُهُ وَ لَقِيَ رَبَّهُ وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ مَنْ وَفَى لِلَّهِ عِزًّا وَ جَلًّا بِمَا يَجْعَلُ عَلَى نَفْسِهِ لِلنَّاسِ وَ صَدَقَ لِسَانُهُ مَعَ النَّاسِ وَ اسْتَحْيَا مِنْ كُلِّ قَبِيحٍ عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ النَّاسِ وَ حَسُنَ خُلُقُهُ مَعَ أَهْلِهِ.» (الخصال صدوق، ج ۱، ص ۲۲۲)

دعای روز بیست و سوم

بزرگ‌ترین عیب انسان در بیان امیرالمؤمنین (ع)

«اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي فِيهِ مِنَ الذُّنُوبِ، وَ طَهِّرْنِي فِيهِ
مِنَ الْعُيُوبِ، وَ اَمْتَحِنْ قَلْبِي فِيهِ بِتَقْوَى الْقُلُوبِ، يَا
مُقِيلَ عَثَرَاتِ الْمُذْنِبِينَ»

«خدایا در این ماه از گناهانم شست و شویم ده، و از عیبها
پاکم کن، و دلم را به پرهیزکاری دلها بیازمای، ای نادیده
گیرنده لغزش های اهل گناه.»

در دو فراز این دعا از خداوند می‌خواهیم ما را از گناهان و عیب‌ها پاک
و طاهر کند؛ همچنان که برخی از خطاها هرچند گناه نیست اما عیب
محسوب می‌شود، مثل عیب‌های اخلاقی و رفتاری. در واقع می‌توان گفت
عدم اصلاح عیوب، زمینه‌ساز افتادن در ورطه گناه می‌شود، امام صادق
علیه‌السلام در توصیه‌ای مشابه این دعا، می‌فرماید «وَ اسْتَغْنِ بِاللَّهِ تَعَالَى عَلَى
تَطْهِيرِ الظَّاهِرِ مِنَ الذُّنُوبِ وَ تَنْظِيفِ الْبَاطِنِ مِنَ الْعُيُوبِ»؛ یعنی از خداوند متعال
مدد بخواه در تطهیر ظاهر خود از گناهان و پاک کردن باطن از عیب‌ها.

نکته بعد اینکه هر انسانی غیر از معصومین دارای عیب‌ها و نقص‌هایی
است که باید در جهت رفع آنها کوشش کند. در احادیث عترت

عليهم السلام ما را دعوت به اصلاح عیب‌های خود کرده‌اند و از برشمردن عیب‌های دیگران پرهیز داده‌اند. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود «اَكْبَرُ الْعَيْبِ أَنْ تَعِيبَ مَا فِيكَ مِثْلُهُ؛ بزرگترین عیب آن است که آنچه را که مانند آن در خود توست عیب بشماری». بنابراین رفتار فرد عیبجو مانند مگسی است که مدام بر بدی‌ها می‌نشیند و از دیدن خوبی‌های افراد غافل است؛ این رفتار سبب می‌شود از اصلاح عیب‌های خود نیز غافل شود.

دعای روز بیست و چهارم

اهل اعتراض به تقدیرهای الهی نباشیم

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِيهِ مَا يُرْضِيكَ، وَأَعُوذُ بِكَ
مِمَّا يُؤْذِيكَ، وَأَسْأَلُكَ التَّوْفِيقَ فِيهِ لِأَنْ أَطِيعَكَ
وَلَا أَعْصِيكَ، يَا جَوَادَ السَّائِلِينَ»

«خدایا در این ماه آنچه تو را خشنود می‌کند از تو درخواست
می‌کنم، و از آنچه تو را ناخشنود می‌کند به تو پناه می‌آورم، و از تو
در این ماه توفیق اطاعت و ترک نافرمانی‌ات را خواستارم، ای
بخشنده به نیازمندان.»

در فراز دوم این دعا به خداوند از آنچه سبب نارضایتی‌اش می‌شود، پناه
می‌بریم. مرحوم آیت الله مجتهدی درباره این فراز می‌گفت:

«آن امور عبارتند از گناه و اطاعت شیطان، خدایا پناه می‌برم به تو تا
مرتکب اعمال ناپسند نشوم که اگر اینگونه شد خدا هم از ما راضی
می‌شود. اگر می‌خواهید بدانید خدا از شما راضی هست یا نه، به قلب
خودت مراجعه کن و بین آیا تو از خدا راضی هستی یا نه؟ اگر دیدی از
خدا راضی هستی معلوم می‌شود که او هم از تو راضی است، اما اگر گفتی
چرا فلانی مال اموال آنچنانی دارد و من ندارم، معلوم می‌شود که خدا هم
از تو راضی نیست.»

خلاصه، این «چراها» در برابر تقدیر الهی نباشد، چرا که خداوند خیر و صلاح تو را می‌خواهد و آنچه به تو داده است بر اساس حکمت و مصلحت تو است؛ در روایت هم آمده است که «أَنْتُمْ كَالْمَرْضَى وَاللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ كَالطَّبِّيبِ»؛ شما مانند مریض و خداوند رب العالمین مانند طبیب است.

اگر نان خالی هم می‌خوری، باید بدانی که خداوند خیر تو را در آن قرار داده است. شما مثل مریض هستید و خداوند طبیب، به مریض هر چه بخواهد نمی‌دهند و نمی‌تواند از هر غذایی که میل دارد بخورد و طبیب هم اجازه به خوردن هر غذایی نمی‌دهد همان‌طوری که بیمار به دستور پزشک اعتراض نمی‌کند ما هم نباید اهل اعتراض به تقدیرهای الهی باشیم چرا که خداوند خیر و صلاح ما را می‌خواهد.»

دعای روز بیست و ششم

علت سلب توفیق نماز شب

«اللهم اجعل سَعِي فِيهِ مَشْكُوراً وَذَنْبِي فِيهِ مَغْفُوراً وَ

عَمَلِي فِيهِ مَقْبُولاً وَ عَيْبِي فِيهِ مَسْتُوراً يَا أَسْمَعَ السَّامِعِينَ»

«خدایا قرار بده کوشش مرا در این ماه قدردانی شده و گناه مرا در

این ماه آمرزیده و کردارم را در آن مورد قبول و عیب مرا در آن

پوشیده‌ای شنواترین شنوایان.»

آیت الله مجتهدی ضمن شرح این دعا می‌فرمود:

در فرازی از دعا خدا می‌خواهیم تا گناهان ما را بیامرزد و اعمالمان را قبول کند؛ از خدا می‌خواهیم تا گناهانی که پیش از ماه رمضان انجام داده‌ایم را ببخشد؛ چون ماه رمضان، فصل درآمد معنوی و کسب ثواب است، حتی خوابیدن و نفس کشیدن در این ماه عبادت محسوب می‌شود. در ماه رمضان این همه درآمد وجود دارد و آیا امکان ندارد با این همه درآمد کسب شده، انسان جان خودش را از گرو دریاورد؟ پیامبر اسلام در خطبه شعبانیه می‌فرماید: «پشتتان از گناه سنگین شده و به گرو رفته است و در ماه رمضان بدنتان را از گرو در بیاورید.» برخی هنگام نماز صبح نمی‌توانند به خاطر سنگینی بلند شوند که از آثار گناه است. شخصی به امام حسن عسکری علیه‌السلام گفت که هرشب قصد می‌کنم تا نماز شب بخوانم، اما نمی‌شود. امام فرمود: «گناه تو را زنجیر کرده است.» دلیل اینکه کسی دلش می‌خواهد نماز شب بخواند اما نمی‌تواند، انجام گناه است و با استغفار می‌تواند آن را رفع کند.

دعای روز بیست و هفتم

تبدیل امور از سختی به سوی آسانی

«اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ فَضْلَ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَصَيِّرْ أُمُورِي فِيهِ مِنْ
الْعُسْرِ إِلَى الْيُسْرِ، وَأَقْبِلْ مَعَازِيرِي، وَحُطِّ عَنِّي الذَّنْبَ وَ
الْوِزْرَ، يَا رَعُوفاً بِعِبَادِهِ الصَّالِحِينَ»

«خدایا در این ماه، فضیلت شب قدر را روزی ام کن، و کارهایم را از سختی به آسانی برگردان، و عذرهایم را بپذیر و گناه و بار گران را از من بریز، ای مهربان به بندگان صالح.»

در فراز دوم این دعا از خداوند درخواست داریم که امور ما را از سختی به سوی آسانی متحول کند (صَيِّرْ أُمُورِي فِيهِ مِنَ الْعُسْرِ إِلَى الْيُسْرِ). «صَيِّر» از صیرورت، به معنای رجوع متحول است، در حالی که عمدتاً به معنای بازگشت معنا شده است به ویژه در فراز «... أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ» که به معنای بازگشت امور به سوی خداست. یا آنکه «صیرورت» به معنای انتقال یافتن از حالتی به حالت دیگر و نیز برخی معتقدند به معنای تحول از حالتی به حالتی دیگر است. از این رو در این فراز از خداوند درخواست داریم که امور ما را از سختی به سوی آسانی دگرگون و متحول کند و این امورات شامل تمام مسائل مربوط به حیطة فردی و اجتماعی است. مثلاً

گاهی ممکن است خداوند گره کوری را از جامعه‌ای باز کند و یا در حیطة فردی، گره از مشکلات اقتصادی فرد بردارد و به سوی آسانی سوق دهد.

دعای روز بیست و هشتم

بهترین وسیله‌ای که سبب قُرب به خدا می‌شود

«اللَّهُمَّ وَفِّرْ حَظِّي فِيهِ مِنَ النَّوَافِلِ، وَ أَكْرِمْنِي فِيهِ بِإِحْضَارِ
الْمَسَائِلِ، وَ قَرِّبْ فِيهِ وَسِيلَتِي إِلَيْكَ مِنْ بَيْنِ الْوَسَائِلِ، يَا مَنْ
لَا يَشْغَلُهُ إِلَّا حَاحُ الْمُلْحِينِ»

«خدایا بهره‌ام را در این ماه از مستحبات فراوان کن، و مرا با تحقق درخواستها اکرام فرما، و از میان وسایل وسیله‌ام را به سوییت نزدیک کن، ای که پافشاری اصرارورزان مشغولش نسازد.»

مرحوم آیت الله مجتهدی درباره فراز ابتدایی این دعا می‌فرمود استاد من آقای برهان می‌گفتند: گاهی اوقات انسان باید مستحبات را هم نوبر کند همانطوری که اگر میوه جدید به بازار می‌آید می‌خرید و نوبر می‌کنید، گاهی اوقات نماز شب را هم نوبر کنید؛ دعای مجیر را هم نوبر کنید؛ آدمی که اهل مستحبات نیست، به درد نمی‌خورد. اگر همیشه هم توفیق ندارید، لا اقل گاهی اوقات مستحبات را نوبر کنید.

وَأَكْرَمَنِي فِيهِ بِإِحْضَارِ الْمَسَائِلِ؛ خدایا من را گرامی بدار تا مسائل شرعی ام را بدانم. انسان باید مسائل دین خود را بداند مخصوصا طلبه که باید مشتش پر باشد و بتواند جواب مسائل مردم را بدهد. «وَقَرَّبُ فِيهِ وَسِيلَتِي إِلَيْكَ مِنْ بَيْنِ الْوَسَائِلِ»؛ خدایا در بین وسائل آن وسیله‌ای که من را زودتر به تو می‌رساند به من نزدیک کن. بهترین وسیله هم اهل بیت علیهم‌السلام هستند.

دعای روز بیست و نهم

جلوهای از رحمت خدا در آیات قرآن

«اللَّهُمَّ غَشِّنِي فِيهِ بِالرَّحْمَةِ، وَارْزُقْنِي فِيهِ التَّوْفِيقَ
وَالْعِصْمَةَ، وَطَهِّرْ قَلْبِي مِنْ غِيَاهِبِ التُّهْمَةِ، يَا رَحِيمًا
بِعِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ»

«خدایا مرا در این ماه با رحمتت فراگیر، و توفیق و عصمت
روزی‌ام کن، و از تیرگی‌های تهمت دلم را پاک کن، ای مهربان به
بندگان با ایمان.»

در فراز اول این دعا از خداوند می‌خواهیم مرا آغشته به رحمت خود
کند. رحمت به معنای «عطای بدون استحقاق» است و خداوند از باب
قاعدهٔ لطف خویش این مفهوم را در عالم گسترده کرده است به گونه‌ای
که تمام اشیاء درون فضای رحمت خدا شکل گرفته‌اند، همچنان که
خداوند در قرآن می‌فرماید «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» یعنی رحمت همه چیز
را در بر گرفته است. (اعراف ۱۵۶)

این مفهوم زیبا به قدری نزد خداوند جایگاه دارد که آن را منسوب به
برترین از خوبان بشر یعنی رسول الله صلی الله علیه و آله کرده است، آنجا
که فرمود «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» و تو را جز رحمتی برای تمام
عالمیان نفرستادیم. (انبیاء ۱۰۷) از این جهت مشاهده می‌کنیم سراسر زندگی

ایشان رحمت و عفو و گذشت است و همین سیره حضرت سبب جذب عموم مردم به دین اسلام شد. از این باب است که فرمود «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...» [ای پیامبر! پس به مهر و رحمتی از سوی خدا با آنان نرم‌خوی شدی و اگر درشت‌خوی و سخت دل بودی از پیرامونت پراکنده می‌شدند]. (آل عمران ۱۵۹)

این خصلت حضرت بیانگر عالی‌ترین نوع اعمال مدیریت است؛ مدیریتی که در آن، شاهد عالی‌ترین درجات رحمت، عفو و گذشت در مقابل تکبر و سخت‌دلی هستیم، هرچند در برابر کافران بسیار سرسخت و اهل مبارزه بودند و به تعبیر خداوند «أَذَلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ» یعنی در برابر مؤمنان فروتن هستند و در برابر کافران سرسخت و قدرتمندند.

متأسفانه برخی به اصطلاح روشنفکران با تحریف سیره نبوی و نادیده گرفتن این دست از آیات قرآن، موضوع «اسلام رحمانی» و «صلح پایدار» را مفهوم‌سازی کردند؛ بروز این نوع اسلام خودبافته سبب شد حتی گُرنش و وادادگی در برابر دشمن، از مصادیق دین رحمانی معرفی شود، در حالی که خداوند سرسختی و گاهی نبرد با کافران را در آیات متعددی مطرح می‌کند. بنابراین خداوند و خلفای بر حق ایشان، در کنار رحمانیت خویش، عمدتاً با کافران و مرتدان، برخورد سخت داشتند؛ نبردهای گسترده رسول الله صلی الله علیه و آله با کافران و مشرکان و نیز نبردهای امیرالمؤمنین با دشمنان، جلوه‌ای از این حقیقت است.

و) عید فطر

دو روایت درباره فضیلت عجیب شب و روز عید فطر / فلسفه نماز

عید فطر

عید فطر در کنار عید قربان و عید غدیر از پر فضیلت‌ترین اعیاد سال شمرده می‌شود به گونه‌ای که اهل بیت علیهم‌السلام، شب این عید را کمتر از فضیلت شب قدر ندانسته‌اند. در این روز است که مؤمنان پس از یک ماه روزه‌داری، امید دارند که به فطرت پاک و زلال خود بازگردند و با بهره از انوار ملکوتی و کم کردن تعلقات دنیوی، زندگی خویش را برای همیشه در مسیر عبودیت و سکونت در درگاه قرب الهی قرار دهند. از این جهت خداوند معنویتی خاص به این روز عزیز می‌بخشد تا توجه مؤمنان را بیش از گذشته معطوف به محضریت خود کند. پیامبر صلی الله علیه و آله و سایر عترت علیهم‌السلام نیز شب و روز این عید را بسیار گرامی می‌داشتند و درباره فضائل آن لب به سخن می‌گشودند و مؤمنان را از غفلت نسبت به فضائل این روز بر حذر می‌داشتند. در ادامه، دو روایت درباره فضائل عید فطر می‌خوانید:

روایت اول

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله ضمن سخنانی در فضیلت شب و روز عید فطر فرمود:

«فَإِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ الْفِطْرِ وَهِيَ تُسَمَّى لَيْلَةَ الْجَوَائِزِ أُعْطِيَ اللَّهُ الْعَالَمِينَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ فَإِذَا كَانَتْ غَدَاةُ يَوْمِ الْفِطْرِ بَعَثَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ فِي كُلِّ الْبِلَادِ فَيَهْبِطُونَ إِلَى الْأَرْضِ وَ يَقِفُونَ عَلَى أَفْوَاهِ السَّكَّكِ فَيَقُولُونَ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ اخْرُجُوا إِلَى رَبِّكُمْ كَرِيمٍ يُعْطِي الْجَزِيلَ وَ

يَغْفِرُ الْعَظِيمَ»؛ «... و چون شب عید فطر که شب جوائز نام دارد فرا رسد، خداوند پاداش عمل‌کنندگان را بدون حساب و شمارش ببخشد و چون صبح روز عید فرا رسد، خداوند فرشتگان را در تمام شهرها برانگیزد، پس در زمین فرود آیند و سر کوچه و گذرها بایستند و گویند: ای امت محمد بسوی پروردگار کریم برای نماز عید بیرون شوید که او پاداش فراوان دهد و گناهان بزرگ را بپامرزد. و چون سوی محل برگزاری نماز عید روند خدا عزّ و جلّ به ملائکه فرماید: ای ملائکه من پاداش یک اجیر وقتی به وظیفه‌اش عمل کند چیست؟ گویند: معبودا و سیدا پاداش او آن است که اجر او را بطور کامل عطا کنی.

«فَإِذَا بَرَزُوا إِلَىٰ مُصَلَّاهُمْ قَالَ اللَّهُ عزَّ وَ جَلَّ لِلْمَلَائِكَةِ: مَلَائِكَتِي! مَا جَزَاءُ الْأَجِيرِ إِذَا عَمِلَ عَمَلَهُ؟ قَالَ: فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: إِلَهَنَا وَ سَيِّدَنَا، جَزَاؤُهُ أَنْ تُوقَىٰ أَجْرُهُ»؛ و چون سوی محلّ برگزاری نماز عید روند خدا عزّ و جلّ به فرشتگان فرماید: ای فرشتگان من، مزد کارگر- چون کار خود را انجام دهد- چیست؟ عرضه دارند: معبودا و سیدا، این که مزدش را کامل پرداخت کنی.

«قَالَ: فَيَقُولُ اللَّهُ عزَّ وَ جَلَّ: فَإِنِّي أَشْهَدُكُمْ مَلَائِكَتِي أَنِّي قَدْ جَعَلْتُ ثَوَابَهُمْ عَنْ صِيَامِهِمْ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ قِيَامِهِمْ فِيهِ رِضَايَ وَ مَغْفِرَتِي»؛ خداوند عزّ و جلّ فرماید: شما را گواه می‌گیرم که من پاداش روزه ی رمضان و نمازشان را خشنودی و آمرزش خود از ایشان قرار دادم. و چون سوی محلّ برگزاری نماز عید روند خدا عزّ و جلّ به فرشتگان فرماید: ای فرشتگان من، مزد کارگر- چون کار خود را انجام دهد- چیست؟ عرضه دارند: معبودا و سیدا، این که مزدش را کامل پرداخت کنی «وَ يَقُولُ: يَا عِبَادِي سَلُونِي فَوَعِزَّتِي وَ جَلَالِي لَا

تَسْأَلُونِي الْيَوْمَ فِي جَمْعِكُمْ لآخِرَتِكُمْ وَ دُنْيَاكُمْ إِلَّا أُعْطِيَتْكُمْ؛ و خداوند [خطاب به
بندگان خویش] می فرماید: ای بندگان من، [هر چه می خواهید] از من
بخواهید که به عزت و جلال خودم سوگند که امروز در این اجتماع
خویش، هر چه برای دنیا و آخرت خود بخواهید عطا می کنم.

«وَعِزَّتِي لَأَسْتَرَنَّ عَلَيْكُمْ عَوْرَاتِكُمْ مَا رَأَيْتُمُونِي وَ عِزَّتِي لَأَجْرُتُكُمْ وَ لَا أَفْضَحُكُمْ بَيْنَ
يَدَي أَصْحَابِ الْخُلُودِ؛ و به عزت و جلال خودم سوگند تا وقتی که مرا مراقب
خود بدانید [و از من بترسید] شما را در پناه می گیرم و نزد کسانی که در
دوزخ جاودانند رسوایتان نکنم.

«انصَرِفُوا مَغْفُورًا لَكُمْ قَدْ أَرْضَيْتُمُونِي وَ رَضِيتُ عَنْكُمْ؛ باز گردید که آمرزیده
شدید همانا مرا خشنود کردید و من از شما خشنود شدم.

«قَالَ: فَتَفَرَّحَ الْمَلَائِكَةُ وَ تَسْتَبْشِرُ وَ يَهْنِئُ بَعْضُهَا بَعْضًا بِمَا يُعْطِي اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ إِذَا
أَفْطَرُوا؛ در ادامه می فرماید: پس فرشتگان به خاطر آنچه که خداوند در
روز عید فطر به این امت ارزانی فرموده است، شاد می شوند و به یکدیگر
بشارت داده و تبریک گویند. (امالی مفید مجلس ۲۷، ص ۲۳۲)

روایت دوم

امام صادق علیه السلام از پدران معصوم خود نقل کرد که امیرالمؤمنین
روز عید فطر برای مردم خطبه خواند و فرمود: ای مردم در این روزتان،
به محسنان ثواب داده شود و در آن گناهکاران خسران ببینند؛ این روز
شبهه ترین روز به روز قیامت است. خروج از منازلتان به سوی نمازگاه را
یادآور خروجتان از قبر به سوی پروردگارتان و ایستادن در محل نماز را

یادآور ایستادن پیش روی پروردگارتان و بازگشت به سوی منزلتان را یادآور بازگشت به منازلتان در بهشت یا جهنم قرار دهید.

بدانید ای بندگان خدا که کمترین مزد مرد و زن روزه‌دار آنست که فرشته‌ای در روز آخر ماه رمضان به آنها جار بزند مژده گیرید بندگان خدا که گناهان گذشته شما آمرزیده شد و مراقبت کنید در آینده چطور خواهید بود.

خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَ لِلنَّاسِ يَوْمَ الْفِطْرِ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ يَوْمَكُمْ هَذَا يَوْمٌ يُثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَيُخْسَرُ فِيهِ الْمُسِيئُونَ وَهُوَ أَشْبَهُ يَوْمِ بِيَوْمِ قِيَامَتِكُمْ فَادْكُرُوا بِخُرُوجِكُمْ مِنْ مَنَازِلِكُمْ إِلَى مُصَلَّاكُمْ خُرُوجَكُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّكُمْ وَادْكُرُوا بِوُقُوفِكُمْ فِي مُصَلَّاكُمْ وَوُقُوفَكُمْ بَيْنَ يَدَيِ رَبِّكُمْ وَادْكُرُوا بِرُجُوعِكُمْ إِلَى مَنَازِلِكُمْ رُجُوعَكُمْ إِلَى مَنَازِلِكُمْ فِي الْجَنَّةِ أَوْ النَّارِ وَاعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ أَدْنَى مَا لِلصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ أَنْ يُنَادِيَهُمْ مَلَكٌ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَبْشِرُوا عِبَادَ اللَّهِ فَقَدْ غُفِرَ لَكُمْ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكُمْ فَانظُرُوا كَيْفَ تَكُونُونَ فِيمَا تَسْتَأْنِفُونَ.

اعمال و فضیلت شب و روز عید فطر

اما درباره آداب شب و روز عید فطر از امام رضا علیه السلام نقل شده است: «هنگامی که شب فطر می شود، نماز مغرب را بخوان و سجده کن و بگو «يَا ذَا الطَّوْلِ وَيَا ذَا الْجُودِ وَيَا ذَا الْحَوْلِ يَا مُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَ نَاصِرَهُ صَلَّى يَا اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ وَ اغْفِرْ لِي كُلَّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهُ وَ نَسِيتُهُ وَ هُوَ عِنْدَكَ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ»؛ ای صاحب فضل و جود و ای صاحب تغییر، ای برگزیده کننده محمد و یاور او (امیرالمؤمنین)، خدایا درود بفرست بر محمود و آله او و کل گناهانی که مرتکب شدم و یا غفلت ورزیدم، مورد مغفرت قرار بده و آن نزد تو در کتاب مبین است. سپس صد بار بگو أتوب إلى الله و بعد از نماز مغرب و عشاء و صبح و نماز عید و ظهر و عصر تکبیر بگو، همچنان که در ایام تشریق (۱۱-۱۳ ذی الحجه) انجام می دهی: بگو «اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْلَانَا وَ أَهْلَانَا وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بُكْرَةً وَ أَصِيلًا»؛ سپس زکات فطر خود و عائله خود از کوچک و بزرگ و آزاده و بنده مرد و زن را پرداخت کن و بدان که خداوند متعال واجب کرد زکات فطر را قبل از آنکه مال زیاد شود و فرمود نماز را اقامه کنید و زکات را بپردازید و دادن فطره بر هر غنی و فقیری و بنده و آزاده ای از مرد و زن و کوچک و بزرگ و منافق و مخالف واجب است؛ وَ إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْفِطْرِ صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ وَ سَجَدْتَ وَ قُلْتَ- يَا ذَا الطَّوْلِ وَيَا ذَا الْجُودِ وَيَا ذَا الْحَوْلِ يَا مُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَ نَاصِرَهُ صَلَّى يَا اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ وَ اغْفِرْ لِي كُلَّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهُ وَ نَسِيتُهُ وَ هُوَ عِنْدَكَ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ثُمَّ يَقُولُ

مِائَةِ مَرَّةٍ تُتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَكَبَّرَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ الْآخِرَةِ وَالْغَدَاةِ وَلِصَلَاةِ الْعِيدِ وَالظُّهْرِ وَالْعَصْرِ
كَمَا تُكَبَّرُ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ»

میرزا جواد ملکی تبریزی نیز در کتاب «المراقبات» خود نیز به اعمال و
آدابی اشاره می‌کند که به شرح ذیل است:

توسل

از کارهای مهم، توسل به حامی و نگهبان آن روز و شفیع قرار دادن او در
اول آن و مبالغه در آن به اندازه بزرگی این روز است. بزرگی این روز نیز
به اندازه بزرگی تمام اوقات و حالات او در ماه رمضان است، زیرا این روز
وقت آشکار شدن ثمره، اعطای جوایز و فهم قبول یا رد شدن، رضا یا
خشم، نزدیکی یا دوری و خوشبختی یا بدبختی است. به این جهت بنده
سعادت‌مند باید در این مقام بخوبی ادب را رعایت کرده و آثار بد تمام
گناهان خود را در روزها و شبهای این ماه از بین برده و کرامت‌های الهی
و الطاف خداوندی را که در طول ماه ضایع کرده، اصلاح کند و خلاصه
می‌توان با رعایت کامل ادب در یک ساعت تمام کوتاهی‌های خود در
اعمال مهم ماه رمضان را جبران و گناهان را تبدیل به نیکی‌ها کرده و به
درجات بلندی برسد.

غسل

غسل نیز تأکید شده است و این کار را با «بسم الله» شروع کرده و بعد از
انجام آن بگوید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ كَفَّارَةً لِّذُنُوبِي، وَ طَهَّرْ دِينِي، وَ اذْهَبْ عَنِّي الدَّرْنَ»؛ خدایا این
را کفاره گناهانم قرار ده، دینم را پاک کن و پلیدی‌ها را در من از بین ببر.

آنگاه نماز صبح را آنگونه که شایسته است بجا آورده و سپس خدا را شکر کند.

دعای ندبه

اندوه به خاطر غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه و دعا برای فرج او و خواندن دعای ندبه. آنگاه مؤمنی که صاحب الزمان را امام خود می‌داند — کسی که حجت خدا، امام زمان، سلطان امته‌ها، عدل کامل خدا، خورشید تاریکی‌ها و ماه کامل، گشایش نزدیک خدا، نشانه بزرگ خدا، خلیفه بزرگ خدا، امام، پسر امام، پسر ائمه، پسر پیامبر، پسر پیامبران — جان تمامی جهانیان فدای او باد — کسی که خداوند به وسیله او به وعده‌هایش جامه عمل می‌پوشاند.

نماز عید

قبل از خروج از منزل به نیت انجام دستور خداوند، با یک یا چند دانه خرما افطار کرده و دعایی را که در این مورد رسیده است بخواند. باید در مضمون دعا تأمل کند. زیرا دعا بروشنی می‌گوید که رفتن به سوی نماز، رفتن به طرف خداوند است. بنابراین باید نشانه دیدار با خدا را داشته باشد. اگر بتواند باید به اندازه بزرگی خدا و شناخت منت او، در اجازه دیدارش بلکه دعوت به این کرامت، آنگونه که شایسته است ادب این مقام را رعایت کند. ولی خیلی بعید است این مخلوق ضعیف بتواند آنگونه که شایسته این مجلس است تواضع و احترام و شکرگزاری کند. بنابراین باید

همراه با اعتراف به ناتوانی به اندازه‌ای که می‌تواند سپاسگزار و متواضع باشد.

بپرهیز از این که این مجلس را کوچک شماری. زیرا اهل آن، فرشتگان مقرب، پیامبران و رسولان، شهدا و صدیقین و بندگان صالح خدا هستند. شرمسار باش که حاضرین مجلس در بهترین حالات باشند - همگی پاک، مقدس، آراسته، بر سر ایشان تاج کرامت مراقبت خدای جلیل بوده، بر بدن‌هایشان لباس‌های توجه به خدا، بر دل‌هایشان جامه اشتغال به خدا و بر بدن‌هایشان لباس بازداشتن از نافرمانی خدا، بر دست‌هایشان انگشتر نگشودن دست به نافرمانی خدا و بر پاهایشان کفش منع از رفتن در حرام‌های خدا و قلب تو آلوده به دوستی دشمن خداوند، بدنت برهنه از لباس نگه داشتن از مخالفت با خدا و بر دست انگشتر ستم بر بندگان خدا بوده و پایت برهنه از رفتن به سوی طاعت خدا باشد.